KIRKE OG KULTUR

INNHOLD:

HEFTE 8 ✦ OKTOBER 1932 ✦ 39. AARG.

REDAKTØR: EIVIND BERGGRAV

Kirke og kultur utkommer med 1 hefte hver måned undtagen i juli og august. Abonnement kr. 10.oo pr. år, utlandet kr. 15.oo. Kan bestilles på postanstalter, hos bokhandlerne og i ekspedisjonen, Rådhusgaten 30B. Eftertrykk av tidsskriftets artikler uten kildeangivelse er forbudt.

KRISTUS OG AKADEMIKEREN

Av professor Theophil Spoerri.

Theophil Spoerri er professor i litteratur ved universitetet i Zürich, forfatter av «Präludium zur Poesie» og «Die Götter des Abenlandes».

Foredraget blev holdt på en lederkonferanse for Verdens kristelige studenterforbund, holdt i Bad Boll pinsen 1932.

I.

Jeg vil til å begynne med tegne to billeder — uten kommentar: På en av Roms syv høider så jeg ivår Tassos-eiken. Det er den eiken som den berømte dikter av «Jerusalems befrielse» undertiden hvilte under i de siste dager av sitt bedrøvelige liv. Hvordan ser denne historiske eiken ut? En ser først bare et stygt fundament av cement og over det en samling stenger og haker av jern, — og midt i alle disse stengene opdager en tilslutt en trøstesløs, fortørket trestamme som på tross av alle støtter ser ut som om den aldri mer vil grønnes. Kanskje der senere er kommet noget grønt på den. Jeg håper det av hjerte.

Det andre billedet: «Dersom ikke hvetekornet faller i jorden og dør, blir der bare det ene kornet; men dersom det dør, bærer det megen frukt.» (Johs. 12, 24).

At vi står foran et endelig, er blitt sagt oss så ofte at vi næsten ikke mer tror det. Men la oss høre det ennu en gang. Når vi gjør oss det helt klart hvad det er vår verden dør av, vil det kanskje gå et lys op for oss når det gjelder den nye verden, som kan bringe oss frelse.

La mig få sammenfatte det som i disse dager i rystende beretninger er sagt oss om vår tids nød, i fem punkter. Det er så å si de fem døde punkter hvor vår kulturs tomgang blir synlig: *Larmen, det store antalls lov, relativitetslæren, de utslitte begreper og troens abstrakthet.*

Larmen: Med dette mener jeg også farten, overhodet alt det som hindrer oss i å bli stille, å samle oss innad. Jeg mener ikke

bare bilhornet, høittaleren, slageren og slagordet, men også studieordningene ved våre universiteter, kampen for å slippe til, konkurransekampen på alle områder, partienes larm — på politikkens såvel som på teologiens område —, og for en del også diskusjonen her ved vår konferanse. Larmens virkninger er åpenbare: Mennesket blir nervøst og stygt, det er øieblikkets jagede slave, det tar dødelig skade på sin sjel.

Om der skal bli en ny begynnelse, da må det være i stillheten og i tausheten. Ikke i konsentrasjonsøvelser og meditasjoner, men i det å bli stille for Gud, i et indre beredskap til å høre hans stemme og adlyde den. Vi må lære den fornemme og gavnlige kunst å tale ut fra denne stillhet. Ikke ut fra larmen. Og hvad der er ennu vanskeligere og viktigere: Ikke å tale inn i de andres larm, hvorved larmen bare blir større, men inn i deres stillhet.

Det store antalls lov. Med det mener jeg massenes opstand (Ortega y Gasset), det kollektives demoni (jeg vet godt at der også gives noget guddommelig kollektivt), det middelmådiges dominerende innflytelse, massefabrikasjonen på alle områder (européerne kaller det på grunn av en «fortrengning»: Amerikanisering), overproduksjon, trengselen ved høiskolene og i de forskjellige erhvervsgrener, kvalitetens forvandling til kvantitet (den moderne stils kjennetegn), den offentlige menings primat, flokkebevisstheten, trivalitetens seier, pressens makt. Jeg regner til dette også alt som er offisielt, også et eventuelt offisielt budskap fra Verdens Kristelige Studenterforbund (det gives også et personlig budskap fra mennesker som er ansvarlig for Verdensforbundet). Offisielt er alt som går efter parolen: Maul halten und marschieren!

Følger: Mennesket blir gement, feigt, frekt (frekkhet er de feiges form for mot), overfladisk; det blir en leiesvenn som ikke lenger bærer noget navn, men et nummer.

Det nye vilde være at den enkelte fikk mot til å være noget for sig — til å bekjenne sig til en overbevisning, også der hvor flertallet er av en annen mening, også der hvor man finner ham latterlig; at den enkelte ikke lenger bekymrer sig om hvad «man» tenker, føler, leser, gjør, avskyr, men om hvad hans eget særlige kall er — selv om han kanskje vil komme på kant med alle offisielle instanser. Dette er det vel Visser 't Hooft mener med en «aggressiv» kristen. Først når vi blir slike en-

kelte, kan vi danne virkelig samfund. Samfund opstår ikke ved en summering av numre, men bare der hvor man kan nevne navn.

Med *relativitetslæren* mener jeg ikke Einstein, men den uhyre mengde av standpunkter, meninger, opfatninger, synsmåter, retninger som hvert menneske like fra barnsben av daglig overøses med. Hvad får ikke vår tids mennesker inn over sig gjennem presse, illustrerte blader, radio, kino, skole, foredrag, bøker! Fordi mennesket er hjemme overalt, er det blitt hjemløst. Det er kommet til å ligne det menneske som Kierkegard med slik ubarmhjertig tydelighet skildrer: Det har så mange muligheter at det ikke lenger ser nogen nødvendighet. For bare retninger har det mistet retningen. Det har ikke lenger noget holdepunkt. Det vet ikke mer forskjell på op og ned, foran eller bak, høire og venstre. Det er absolutt desorientert. Det har ikke lenger nogen målestokk. Alt har mistet sin mening.

Følgen er at mennesket enten lider av kronisk ubeslutsomhet eller er beredt til blindt å følge den første, den beste fører. Det kommer for den moderne ungdom ikke an på *hvad* der befales, når der bare er nogen som befaler. Autoritet i og for sig, autoritet uten innhold gjelder alt som forløsning. Man ofrer endog livet for en slik autoritet.

Her vilde nu det nye være at menneskene fant den eneste autoritet som har fullmakt og innhold, og innordnet sig under den. Hvorfor skulde ikke en kristen likeså beslutsomt og ubekymret gi sig hen for himlens og jordens herre som kommunisten og nasjonalsocialisten for sin førers parole? De fremmede guder gjør det ikke lett for sine tilhengere. De forlanger soldatermessig underordning, disiplin, beredskap. Hvorfor skulde den gamle og den nye pakts Gud være rimelig og behagelig? En håndfull beslutsomme, disiplinerte kristne vilde utrette mer i verden enn en stor masse sløvt drøvtyggende kirkefolk.

De utslitte begreper: Vi har talt om inflasjonen og om den uhyggelige følelse som overfaller mennesket i det øieblikk det merker at den tilstrekkelige gullbeholdning mangler. Vi lever fremdeles i en ordenes inflasjon. Vår generasjon (den eldre) har på en vidunderlig måte forstått å tale hvor den intet hadde å si. Verden er full av vakre slagord og teorier. Veien til hel-

vete er brolagt med resolusjoner fra de tusener av kongresser og konferanser, som årlig blir holdt til Europas og menneskehetens vel.

Når man hevder at vår tids ungdom er likegyldig og avstumpet, glemmer man at den har all grunn til det. Den er ganske enkelt trett av taler og teorier.

Det nye som må komme, er en hevning av ordenes verdi. Og hvorledes skal ordenes verdi heves? Jo, derved at man stiller sig selv som garant for dem og ikke sier noget som man ikke kan stå inne for. «Det og det har jeg erfaret, og det kan ingen i hele verden fradisputere mig!» På den som kan tale slik, hører man idag påny. Den som ikke har navnet Kristus brennende i sitt hjerte, han bør heller ikke føre det i munnen. Tale må igjen bli bekjennelse. Gjennem hele vår konferanse har ordet bekjennelse lydt som et ledemotiv. La oss tenke på følgende innlegg av Westphal (generalsekretær i Frankrikes Kristelige Studenterbevegelse — O. a.): «Dersom de kristne var lysende sannhetsvidner, behøvde vi ikke å diskutere budskapet. Slike diskusjoner som vi nu fører, har alltid noget ydmykende ved sig. Vår feil er: Vi har ikke mot til å møte sannheten, derfor er vi heller ikke i sannheten». Et annet ord av Westphal: «On nous écoute quelquefois, on nous regarde toujour!» Og et ord av fru Niiler (representant for Estland — O. a.): «Du skal ikke *gjøre* noget for Kristus, du skal bare *være* kristen.»

Troens abstrakthet. Hvad der menes med dette, vil stå ubehagelig tydelig for enhver. Jeg kan ikke si det bedre enn med et ord av Pascal som Pierre Maury (en av Verdensforbundets sekretærer — O. a.) kommenterer på en inntrengende og innlysende måte i en vidunderlig essay i sin bok «Augustin, Luther, Pascal» (supplement til «Foi et Vie»): «Qu'il y a loin de connaitre Dieu à l'aimer». («Hvor lang er ikke veien fra det å kjenne Gud til det å elske ham»). Vi vet meget om Gud, men det eneste som er nødvendig, er at Gud blir så virkelig for oss som det daglige brød. De mest brennende realiteter — Gud, synd, nåde, samfund o. s. v. — er blitt abstrakte. Vi har diskutert dem ihjel. Alt avhenger av at de igjen trer oss håndgripelig nær. Man har sagt at synd er et upsykologisk begrep. Det stemmer så lenge man taler abstrakt om synden. Men den som har sett synden i virkeligheten, likegyldig om han kaller

den synd eller ikke, han vet at hele den moderne psykologi ikke er annet enn en møisommelig og komplisert omskrivning av begrepet synd. Alt dette som sjelelægene og sjeleforskerne slår om sig med: Angst, avmakt, lede, mindreverdighetsfølelse o. s. v., er ikke annet enn ytringer av den ene sykdom til døden: synden.

Men hvem skal hente de abstrakte begreper ned fra skyene? Hvem skal oversette de store, almene sannheter til vårt personlige livs hverdagssprog, hvem skal vise oss de konkrete utgangspunkter for menneskehetens store problemer? Bli nu ikke forskrekket. Jeg kan ikke gi noget annet svar på dette enn det som Lilje så tydelig la oss på sinne i sin pinseprediken (i Bad Bolls kapell 1. pinsedag — O. a.). Evangeliets store tolk i vårt eget hjerte er den Hellige Ånd. La mig få kalle frem et uangripelig vidne som ikke kan beskyldes for svermeri; Calvin sier i sin Institution chrétienne (Utgaven av 1560: III 1, 3): «Jesus Kristus er for oss likesom uvirksom (comme oisif) inntil vi forbinder Ham med Hans Ånd; ti uten denne hjelp (sans ce bien) ser vi Ham bare i det fjerne og utenfra, så å si kjølig betraktende (d'une froide spéculation) —. Men nu forbinder Han sig med oss ved sin Ånd. Han (Ånden) er den innvendig virkende mester (le maitre intérieur) gjennem hvem forjettelsen om frelsen tar bolig i oss og gjennemtrenger vår sjel, — uten Ham var den bare et slag i luften og en larm i våre ører».

II.

Hvad er nu resultatet av alt dette? Jo, at vi idag igjen er stillet overfor de mest elementære livsspørsmål: Hvad er mennesket? Hvad er Gud? og idet dette spørsmål trer oss nær i ubarmhjertig og ubønnhørlig strenghet, merker vi at vi jo slett ikke har fattet disse realiteter. Vi er blitt hengende et eller annet sted midt imellem. Hvad vil det si: Midt imellem? Midt imellem befinner alle formene sig: Kirken, kunsten, videnskapen, partiet, bolsjevismen, Verdensforbundet, Oxford-bevegelsen. Disse melleminstanser har sin mening i den ting at de virkelig bare befinner sig midt imellem, åpne til begge sider: mot mennesket og mot Gud, og ikke noget der består i sig selv, ikke som noget avsluttet.

Men nettop det er det vi forstår ved moteordet «demonisk», at denne mellemverden blir selvstendig. Den river sig løs fra virkelighetens brennpunkter og blir abstrakt. I grunnen befinner vi oss *vel* i denne mellemverden fordi vi er redd disse grunnspørsmål: Hvem er jeg, og hvordan er det med mitt forhold til Gud? Da diskuterer vi heller om det nasjonale spørsmål eller om seksualnøden, eller vi flykter inn i en særlig religiøs form, i en eller annen pietistisk eller ortodoks spesialblanding. I denne løsrevne, abstrakte, uforpliktede og uforpliktende mellemverden kan vi skalte og valte efter behag. Der tømrer vi oss et hus som vi kan føle oss sikre i — for oss selv og for Gud. Der kan vi i ro og mak blande substansene, det guddommelige og det menneskelige. Der kan vi bygge broer over kløften mellem de forskjellige grupper av mennesker, idet vi lager bindingsverk fra det ene abstrakte punkt til det andre — f. eks. mellem ekteskapsproblemet og dogmet om sakramentene —, alt lar sig forbinde med alt i vakre ubrutte linjer. Ingensteds står korset truende i veien.

Denne mellemtilværelsens — *interessens* — verden er nettop den larmens og hastens verden som vi talte om (vi vil jo jages, vi vil ikke besinne oss), den er det store antalls verden (vi vil flykte inn i massen for ikke å stå alene overfor Gud), relativitetens verden (nettop de uforpliktede, fra Gud løsrevne forbindelsers verden), de utslitte begrepers og formers verden, med ett ord: abstrakthetens verden.

Vi merker nu også at vår tids situasjon ikke er enestående i historien. Verden har til alle tider vært i denne fortvilede stilling. Det er bare det at situasjonen nu har tilspisset sig slik, at vi ikke lenger kan holde ut i uklarheten. Og endelig merker vi hvor vanskelig det er å komme fra denne verden til de siste nakne sannheter. Men nettop det er denne tids opgave.

De to grunnspørsmål: Hvad er mennesket? Hvad er Gud henger sammen med hverandre. Det er bare ut fra Gud én kan spørre: Hvad er mennesket? på en slik måte at én virkelig treffer mennesket i dets kjerne. Det er bare fra den menneskelige tilværelses dyp én kan spørre: Hvad er Gud?

La oss nu for det første ta mennesket virkelig alvorlig. Det forekommer mig alltid noget merkverdig når man sier: Man må først tale om troen, den er nr. én. Er da troen egentlig noget annet enn at Gud tar mennesket alvorlig? Han tar det al-

vorlig som menneske, ikke som medlem av Den kristelige studenterbevegelse, ikke som aspirant til den himmelske salighet, men som menneske i verden, som menneske blandt mennesker. Der er ingen tro der hvor man likesom springer over mennesket. Først når jeg har tatt alle menneskets muligheter, alle menneskets skaperiske, guddommelige muligheter alvorlig og så er kommet til et ytterpunkt — da først — på randen — ved korset — skjer det at jeg enten fortviler eller tror.

Således må jeg også når jeg har med næsten å gjøre, ta ham alvorlig efter hele hans eksistens, bortsett fra alt medlemsskap, bortsett fra hans og min ideologisk-sociologiske beskyttelsespakning.

Det har de par siste måneder slått mig hvorledes det todimensjonale i alt som skjer, er fremhevet overalt i skriften. Kjærligheten til Gud er virkelig bare når den også er kjærlighet til næsten: «Hvad I har gjort mot en av disse mine minste brødre, det har I gjort mot mig. Den som kjennes ved mig for menneskene, ham vil jeg også kjennes ved for min himmelske far.»

Vi har enda ikke sagt noget om vårt emne i engere forstand: Kristendommens praktiske opgave i vår studenterverden. Måtte det som hittil er sagt, tjene til å gjøre den *ene* opgave tydelig for oss: At vi først må ta vår rent menneskelige plikt alvorlig. Det vil si: Vi skal ikke først og fremst være medlemmer av Verdensforbundet eller evangelister, men anstendige akademiske borgere som tar sin videnskapelige opgave alvorlig, — som tar kameratene alvorlig med alle deres vanskeligheter, — som med alle de midler vi har til vår rådighet som akademikere, søker å utgrunne tilværelsens gåte og verdens nød, o. s. v. Fremfor alt akademiske borgere som ikke lever på annen hånd — og som ikke behandler næsten som han var en annen-hånds-skapning, for enhver som vi har å gjøre med, kommer — enten han vet det eller ei — umiddelbart fra Guds hånd.

Jesus Kristus vil på dommens dag ikke spørre oss hvor mange mennesker vi har omvendt, men han vil si: Jeg tørstet, hvorfor har I ikke gitt mig å drikke o. s. v. Det er helt påtagelige ting. Ingeniøren, lægen, juristen og til syvende og sist også presten får her sine helt konkrete, enkle opgaver. Hvert

kall er tjeneste for næsten. Der er ikke noget arbeide som ikke berøres av budet: «Du skal elske din næste som dig selv!»

Men nu er det på tide at vi også ser i den andre retningen. Det er det annet, at vi nu igjen også tar Gud alvorlig. Men som vi nu forsøker å stå for Gud som mennesker — udekket av alle melleminstanser, ser vi til vår forskrekkelse at dette ikke lenger er mulig for oss: Forbindelsen er avbrutt.

Og nu erkjenner vi at der ikke gives nogen annen redning enn at vi finner Ham som har stillet sig midt imellem menneske og Gud — på det sted hvor det dypeste brudd er —: Jesus Kristus, Ordet som blev kjød, Den korsfestede, Han som er den eeneste hos hvem de to virkeligheter møtes: hele menneskets virkelighet og hele Guds virkelighet. Ved Kristus og bare ved Kristus når vi frem til det nye liv: Hvile midt i larmen, mot midt i massen, samling midt i adspredtheten, liv midt i døden, fylde midt i tomheten — autoritet, solidaritet, realitet — Guds nærvær, syndenes forlatelse, og den Hellige Ånds ledelse. Det er alt sammen tomme ord for den som ikke virkelig har møtt Den korsfestede. Men for den som har sett og hørt Ham, er det alt like virkelig som luften han ånder inn, som det daglige brød, som hans kjæres øine.

Men hvorledes skal jeg få dette møte? Der er så mange som sier: «Jeg har søkt Ham alvorlig i mange år, men jeg kan ikke finne Ham.» Jeg kan svare ut fra den senere tids erfaringer. Jeg har sett adskillige mennesker i alle aldre og fra alle befolkningslag komme til Kristus, — jeg har sett hele livsskjebner forandret, ødelagte forhold gjenoprettet, årelange bånd falle, — jeg har virkelig med egne øine sett Åndens frukt, som er fred, glede o. s. v. like til kyskhet. Og hvordan er alt dette skjedd? Jeg vil si det ganske enkelt: *Det er skjedd på den måten at disse mennesker lærte å ta sig selv mindre høitidelig,* så de blev istand til å ta Kristus mer høitidelig enn sig selv og innrette sitt liv efter dette. Dette høres latterlig ut, men vi trenger bare engang å iaktta oss selv nøie, så vil vi opdage at vi alle handler, taler og føler som om vi skulde være av større viktighet for verdenshistorien enn Kristus. La oss bare et øieblikk forsøke å forestille oss hvordan vi vilde handle, tale og føle dersom Kristus var av større viktighet enn vi selv. Det synes bare å dreie sig om en liten aksentforskyvning, — men derav avhenger liv og død. Man kan forsøke det som et blott

og bart eksperiment — midt i alle tvil: Ved hver liten konkret avgjørelse i det daglige liv å handle som om jeg holdt mig selv for å være av mindre viktighet enn Kristus. Eksperimentet lykkes, for denne aksentforskyvning er intet annet enn troens vågestykke. Det er den annen praktiske opgave, at vi lærer dette, og at vi derved også gir våre kamerater mot til å gjøre dette vågestykke med Kristus.

Vi har under hele konferansen talt meget om sannhet og kraft. Nogen sa at den moderne ungdom ikke søker sannhet, men kraft. Andre at der ikke gis nogen kraft uten sannhet. La mig til slutt få minne om dette ordet: «Ordet om korset er en dårskap for dem som går fortapt, men for oss som blir frelst, er det en Guds kraft» (1. Kor. 1, 18). «— en Guds kraft», det er kraft og sannhet sammen. Og så kan hele konferansen munne ut i det enkle og personlige spørsmål: Har jeg erfaret denne Guds kraft? Hvis ikke, vil jeg skyve alle problemer til side for dette ene: Hvorledes kan jeg opnå det?

Men har jeg gjort denne erfaring, da vet jeg hvad jeg videre har å gjøre. Vi kan ikke som konferanse gjennem avstemning vedta en resolusjon om at vi nu igjen helt og holdent vil bygge på Kristus. Men alle våre vanskeligheter vilde være løst, om der iblandt oss var en som igjen for alvor kunde synge med Luther: «Og tok de enn vårt liv, gods, ære, barn og viv, la fare hen, la gå! De kan ei mere få, Guds rike vi beholder.»

Theophil Spoerri.

UNGDOMMEN OG RELIGIONSUNDERVISNINGEN

Av pastor Arne Fjellbu.

Forholdene har medført at det er byungdommen jeg best kjenner til. Og av byungdommen kjenner jeg best den akademiske. Meget av det jeg har å si, vil derfor ikke treffe så godt de forhold de fleste av dere andre arbeider under. Allikevel tror jeg ikke forskjellen mellem landsungdom og byungdom er så stor. Sikkert er mange av problemene felles.

I.

Jeg vil først nevne to store vanskeligheter, som stiller en lærer overfor rent uløselige problemer. Den første vanskelighet henger sammen med det verdslige miljø ungdommen kommer fra. Vi må være opmerksom på at for de fleste hjem idag betyr kristendommen lite. Det er ikke bare kirken som står langt borte i menneskenes bevissthet, det er også selve religionen. Tankegangen er av mange grunner, jeg her ikke skal komme inn på, verdsliggjort. Religionsundervisningen kommer derfor som noget «atpå», den er uten kontakt med det der tales om i hjemmene, den er uten sammenheng med hjemmenes liv. En meget bra og hederlig mann, hvis barn er studenter spurte mig nylig om der var religionsundervisning i gymnasiet. Spørsmålet kom på foranledning av mig. Flere lignende oplevelser har jeg hatt, som forteller, at det vi religionslærere kanskje i høieste grad er optatt av, er uten interesse for hjemmene.

Når jeg skriver inn konfirmanter, ser jeg det derfor som en like stor opgave å skrive inn hjemmene til konfirmasjon. Like så viktig som å påvirke konfirmantene de uker de går og leser, er det å påvirke de hjem konfirmantene kommer fra. Jeg tillater mig å nevne et av de midler jeg anvender for å holde hjemmene i ånde. Jeg nevner det ikke fordi jeg tror at det er

et slikt storartet middel. Mange vil visst kunne nevne andre måter som er bedre.

Når vi er kommet til ro efter innskrivningen, slik at jeg begynner å få litt overblikk over situasjonen, litt kontakt med de unge, innbyr jeg dem med foreldre og andre pårørende til en særskilt konfirmantgudstjeneste. Jeg har da allerede et par uker forberedt konfirmantene og hjemmene på den. Vi har i undervisningen lært ritualet vi skal bruke, nogen av salmene vi skal synge er gjennemgått o.s.v. Under denne gudstjeneste holder jeg et litet foredrag hvor jeg bent ut forteller hjemmene at også hjemmene går til konfirmasjon.

Det virker opmuntrende at foreldre av alle samfundsklasser kommer til disse gudstjenester. De har jo i tide fått innbydelse gjennem sine egne barn. De må også lese om den i avisene. Der kommer folk som ellers aldri går i kirken. Det har litt å si å få tilskyndelse gjennem barna. En stund før konfirmasjonen får hjemmene atter innbydelse til en slik gudstjeneste. Da drøfter vi selve konfirmasjonen, både dens lys- og skyggesider. Vi taler om gaver og selskaper, men aller mest om hjemmets deltagelse i handlingens kristelige innhold. Og da forbereder jeg hjemmene på at vi i konfirmasjonshøitiden har tre helligdager, som alle tre skal omfattes med hjertelig interesse: overhøringsdagen, konfirmasjonsdagen og altergangsdagen. Jeg dveler ikke minst ved den siste av disse tre. Der skal et langt og målbevisst arbeide til, for igjen å bringe nadverden tilbake til menigheten fra den sekt-tilværelse den lenge har ført, for igjen å få «syndere» til å knele ved nådens bord.

Jeg har nevnt alt dette, ikke for å ville fremsette noget forslag, eller prise nogen metode. Men jeg nevner det hele for å få klarlagt selve intensjonen: å få fat på hjemmene, fordi ungdommen møter vår religionsundervisning som noget fra hjemmenes liv isolert. Vi står alle overfor denne vanskelighet, og vi må prøve hver på vår vis å møte den.

Like litet som religionsundervisningen betyr i de fleste hjems liv, betyr den i den høiere skoles liv. I de høiere skoler er religionen tildelt en mere enn beskjeden plass. I middelskolen har den 2 timer pr. uke, i gymnasiet 1 time pr. uke. I middelskolen er religionen ennu eksamensfag, der er derfor en viss fasthet i undervisningen. I gymnasiet er religionsundervisningen over-

latt den enkelte lærers forgodtbefinnende. En dyktig lærer kan selvfølgelig gjøre litt ut av denne ene time, en uduelig lærer virker nærmest skadelig.

I en verden for sig lever så denne høist mangelfulle religionsundervisning. Religionen kommer igjen «atpå». Litt av en forandring er riktignok ved å komme, men forandringen er neppe til det bedre.

For år tilbake het det, at naturfagslærerne i sine timer brøt ned det, som religionslærerne bygget op. Det var altså den gang en viss sammenheng mellem fagene, om enn ikke nettop en heldig sammenheng.

Den situasjon har vi ikke idag. Delvis kommer det av at religionslærerne ikke lenger kommer med påstander, som naturfagslærerne lett kan motbevise. Vi husker alle eksempler på slik skadelig apologi, en apologi som mere rev troen ned enn bygget den op. Slikt er vi nu ferdig med. Men delvis kommer også denne forandrede situasjon av en ny innstilling hos naturfagslærerne. Mitt inntrykk idag er at naturfagslærerne er våre beste bundsforvante. De vet litt om den store undren overfor livets gåte. De er udogmatiske i sin innstilling. De er gjerne ikke våre motstandere, selv om de kanskje litet positivt støtter oss.

Idag møter vi vår største vanskelighet annetsteds. Det er mere blandt filologer enn blandt realister vi har religionens motstandere. Det er den materialistiske historieopfatning som har en stadig voksende innflydelse blandt yngre filologer. Og om disse folk kan man i sannhet si, at de ikke er udogmatiske.

I tidsskriftet «Den høiere skole» har der i den siste tid foregått en diskusjon om religionsundervisningen. Diskusjonen begynte med en liten artikkel av den teologiske lektor Brun om «Yngre filologer og skolens religionsundervisning». Foranledningen var et møte i Filologisk forening, hvor en prest hadde holdt foredrag om «religion og skole», og hvor diskusjonen efter foredraget gav direkte uttalelser om at historietimene på skolen bød på gode chancer til motarbeidelse av kristendommen. Det skulde nok lykkes å få plukket bort det som religionslæreren i en stakkars «bortgjemt time» hadde meddelt sine elever.

Lektor Brun antyder i sin artikkel at en slik antireligiøs virksomhet i skolen er helt ulovlig. Han pukker på norsk lov. Vår skole skal være en kristelig skole o.s.v.

Personlig tror jeg ikke det er heldig i en så viktig sak å true med norsk lov. Spørsmålet er for sammenslynget til å kunne møtes med enkle lovparagrafer. De antireligiøse bevegelser må møtes med åndelige krefter som er sterkere, ellers vokser de antireligiøse i kraft. Og en viktig ting er å merke: våre elever får ikke sine antireligiøse og antikristelige synspunkter bare gjennem disse filologer. Mange av de unge følger sandelig selv med, og hvad der skrives i aviser, brosjyrer og bøker av antikristelig propaganda siver ned i elevene selv om der på skolen ikke finnes en eneste marksistisk filolog. Men holder vi dette fast, så er det sikkert nok, at vi må regne med lærere i våre skoler, som opfatter sig som antikristelige misjonærer og som uten skrupler forsøker på å rive ned det religionslærerne i all skrøpelighet forsøker å bygge op i den stakkars «bortgjemte» time». Og vi må regne med, at tallet på disse lærere vil øke en tid fremover. Vi må altså være opmerksomme på, at vi får en tid, da religionsundervisningen tildels får en angrepet plass i skolens undervisning.

Det er ikke bare av det onde. Det betyr ialfall at religionen ikke bare blir omfattet med likegyldighet. Men det betyr også, at vi religionslærere må ruste oss meget bedre enn vi hittil har gjort for å kunne møte angrepene. Og av den største betydning vil det være om det kan lykkes for oss mere å gjøre religionen til hele skolens sak, selv om enkelte av lærerne, de religionsfiendtlige, blir utenfor.

Jeg vil nevne et litet forsøk som er gjort på den skole, jeg har vært knyttet til i en rekke av år, for å gjøre religionen til hele skolens sak. Jeg vil nevne det, fordi jeg tror det ikke er uten betydning for å skape litt av en enhet i skolens liv.

Flere år har Trondheim katedralskole en time om måneden (de måneder da det ikke er eksamen) vært samlet i Domkirken. Hele skolen marsjerer op Munkegaten til Domkirken, hvor der holdes skolegudstjeneste. Under orgelmusikk kommer elevene inn i kirken. Skolens sanglærer spiller orglet. Og sangundervisningen benyttes delvis til å lære liturgien og øve inn sanger.

På denne måte får religionen mere en plass i selve skolens liv, slik som den også skulde ha det i hjemmenes liv. Det nytter nemlig ikke bare å ta ut et og annet hjem eller en og annen elev og få dem inn i en kristelig forening. Vi må alvorlig besinne oss på alle midler som kan tjene til at religionen vinner tilbake sin plass i helheten. Det er mulig det aldri vil lykkes. Vi må nok aldri vente nogen sukcess i Guds rike, men vi har alltid den forpliktelse å arbeide mot de mål Gud har vist oss.

Den annen store vanskelighet av almen art som stiller sig i veien for vår religionsundervisning vil jeg formulere slik: *Nutidens kirke og kristendom mangler det heroiske.* — Vi er alle enig i at det som griper ungdommen mest er det heroiske, heltebedrifter, den sterke personlighet. Ungdommen som reagerer så kraftig mot ytre, påtvunget autoritet, er overordentlig tilbøielig til å velge sig en fører. Med årene svinner førere mere og mere av vårt liv. Nansen, Roald Amundsen, Mussolini, Hitler, de mange russere som sliter og sulter for det nye rike, slike menn og slike bedrifter griper ungdommen. Den norske kirke, den norske kristendom har idag så lite som kan sette ungdommens fantasi i bevegelse, så lite å gi ungdommens trang efter det heroiske. Grundtvig kunde det i sin tid. Chr. Bruun kanskje ennu mere i vårt land. Han har vel i grunnen mere enn nogen annen kristen mann i Norge i de siste 70 år grepet norsk ungdom. Kristendommen som mere enn noget annet skulde skape personligheter, har i vår slekt litet skapt idealer for ungdommen.

Vi har en helt å male for ungdommen i Jesus. Det er sant. Og det er også det viktigste vi har å gjøre i religionsundervisningen. Men hvor meget lettere vilde det ikke være å undervise i religionen, hvis Jesus mere konkret trådte frem i nutidens liv i sterke kristne personligheter. Det er — Gud bedre det — noget grått over vår kristendom idag. Det er så litet som frister til efterfølgelse. Og det ungdommen leser i våre blader om det kristelige liv kan vanskelig vekke begeistring. Hvis det ikke er beretninger om foreninger og pengeinnsamlinger og generalforsamlinger er det mest — kanskje sensasjonelt formede — meddelelser om kirkelige stridigheter. Slikt hjelper oss ikke nettop i religionsundervisningen.

Dere må ikke misforstå mig. Jeg vet så godt, at der også

idag leves det skjønneste kristenliv, at der kjemper mange hverdagshelter i vår kirke. Jeg kjenner mange av dem. Og de hjelper mig alle disse, også i min undervisning. Men vi må allikevel til vår store skam bekjenne, at det lyser lite av vår kristendom.

Vi har i vår religionsundervisning blandt norsk ungdom så liten hjelp av norsk kristendom. Og det betyr en så stor vanskelighet, som vi alle har ansvaret for, at den bør nevnes.

II.

En stund vil jeg ta dere inn i en klasse i den høiere skole, i en gymnasieklasse. Ikke ber jeg dere være med for å se på læreren, men for å se på elevene. Et overordentlig broket og interessant billede frembyr en gymnasieklasse idag. Som en almindelig karakteristikk vil jeg si, at gymnasiastene av idag ikke er dårligere og mere umoralske enn slike mennesker var før i tiden. Det er stort sett en flittig og bra ungdom. Vi var ikke bedre, ialfall ikke flittigere og jeg tror heller ikke mere moralske. Og på et område står de høiere enn oss: de er mere levende optatt av alt det som foregår i tiden, en utrolig livlighet i ånden særpreger mange av dem.

Men hvorledes står de samme elever overfor religionen?

Man finner nok en og annen som har personlige kristelige interesser. Samler man dem på et sted, blir de ikke så få. Spredt rundt i klassene blir de relativt få. Man vil nok også finne en og annen som er preget av et kristent hjem. Dessverre hender det nok også, at man hos slike kan merke sterk reaksjon overfor kristendommen. Det samme kan også hende hos en og annen som tidlig kom med i kristelig foreningsliv. Intet middel er probat, ikke engang de kristne hjem og de kristelige foreninger. Man lærer fort, at ungdommen har lett for å reagere.

Om disse med personlig kristelig interesse gjelder det at de meget ofte, takket være alderens bluferdighet, reiser inkognito. Det hender av og til at en russ kommer til mig for å rådføre sig med mig om det teologiske studium. Jeg har da kunnet si, at jeg har vært forberedt på slikt besøk. Hvorledes det? lyder det forundrede spørsmål. Vedkommende har da aldri i nogen religionstime latt sig merke med nogen ting. Nei svarer jeg,

men jeg har sett det på dig, at du spekulerte på noget slikt. De reiser nemlig ofte inkognito de mest interesserte.

Inkognito reiser imidlertid ikke de som allerede føler sig som kristendommens motstandere.

Det er igjen denne forunderlige historiens vindeltrappe. For en menneskealder siden var det å holde foredrag med diskusjon om et kristelig emne i et gymnasiesamfund noget av en bedrift. Med en vrien uforgripelig logikk kunde gymnasiastene motbevise alle ledd i den kristelige tro. I mange år har det forsåvidt vært lettere. Vanskeligheten for en religionslærer har vært å fange interessen, ikke å drive apologi.

Nu er der igjen inntrådt en forandring, men nu er det ikke spørsmål om naturvidenskap og kristendom, ikke problemet om Guds verdensstyre i en lovmessig verden o.s.v. som står i forgrunnen. Nu er det *historien.* Nu er det f. eks. problemet om religionens oprinnelse. Der har man svaret fikst og ferdig. Religionen er opstått på grunn av frykt for overmakten, naturmaktene, høvdingens makt o.s.v. Og slik kommer vi like inn i det kapitalistiske samfundssystem. Når bare det system er overvunnet, er også religionens motiver overvunnet.

Religion er en like forgjengelig størrelse som troen på nissen. Logikken er alltid overveldende. Og denne logikk bøier sig ikke for noget, for dens motiv er tro. Disse folk tror mot vår tro, våre kjennsgjerninger har intet å si i denne troens logikk.

Jeg vilde ikke tale sant, hvis jeg sa, der var mange av dem, men der er en del, gjerne blandt de mest begavede elever.

Denne polemiske innstilling hos disse og ennu mer hele den kommunistiske bevegelse i vårt land har så igjen skapt en motbevegelse. Der sitter rundt i klassene ikke så ganske få med fedrelandslagets merke, ja der sitter også nassister med hakekorset på trøieopslaget. Disse er først og fremst politisk konservative, ofte ubegripelig konservative. Vi andre borgerlige er de rene rabulister i forhold til dem. Deres helter er Mussolini og Hitler. Men i denne deres konservatisme går selvfølgelig også kristendom og kirke inn. De hugger ned på ethvert angrep på konservative verdier. De er altså velvillig innstillet overfor kristendommen ut fra sitt politiske syn.

Som en gruppe for sig vil jeg ta dem som bekjenner sig som religiøse, men ikke som kristne. De er ofte naturelskere, de

går hver søndag i høiden, de elsker de lange skiturer alene inn over viddene. De er religiose, men reagerer mot historisk kristendom, mot kirke og gudstjeneste, mot prester og dogmer.

Til slutt kommer da de mange indifferente, de som går på skole for om mulig å få en eksamen. De er gjerne de mest ubegavede, de kan til nød interesseres hvis læreren formår å være interessant. De er i grunnen hverken for eller imot nogen ting.

Slik omtrent ser en klasse i den høiere skole ut i dag. Den er vel egentlig et utsnitt av de voksnes samfund. Men her er det samlet innenfor fire vegger overfor en religionslærer, som forøvrig ikke bør sitte på katetret, men stå nede i klassen i rapport med denne vidunderlige verden, denne mikrokosmos.

III.

Hvordan skal så læreren legge an undervisningen? Så meget har jeg kanskje opnådd ved det som hittil er sagt, at opgavens urimelig store vanskelighet er blitt tydelig nok. Opgaven er simpelthen uoverkommelig, dels på grunn av den forskjelligartede menighet man har, dels på grunn av den knappe tid man har til disposisjon.

Nogen metodikk vil jeg ikke forsøke på å levere i slutten av et foredrag. Det må i høiden bli nogen synspunkter jeg kan gjøre gjeldende.

Da vil jeg først si, at jeg har gjort den erfaring, at det som mest samler denne brogede mangfoldighet i en klasse er etikken. Derfor begynner jeg helst med den, og ikke med troslæren.

Behandler man den kristne etikk i gymnasiet, får man et levende inntrykk av, hvor ungdommelig forsamlingen allikevel er. En moral utenom den kristne moral har de gjennemgående ennu ikke antatt. De har ennu ikke behøvet å motivere en umoral med en gjennemtenkt naturalistisk moral. De låner ennu øre til fremstillingen av den kristne etikk.

Først og fremst er det dog den sosiale etikk som optar gymnasiastene idag. Og rimelig er det. Lar man her elevene selv få slippe løs med sine forskjelligartede meninger, vil man op-

leve å få høre meninger brytes, så det er en lyst å være tilhører istedetfor lærer.

Etikken danner som sagt et godt utgangspunkt for undervisningen i religion i gymnasiet. Men etikkens begrunnelse må foreløbig bli en annen enn barnelærdommens: «vi skal frykte og elske Gud at vi etc.» Vi kan heller ikke som lærere i den høiere skole begrunne etikken med at «der står skrevet». Vi kan ikke nøie oss med bare å fremstille, hvad der er kirkens syn på de forskjellige moralske spørsmål. Det vilde lite nytte overfor dem for hvem kirkens syn så lite betyr. Men det gjelder meget mere å vise dem at det vi kaller Guds vilje er det eneste som virkelig er livsfremmende. Guds lov er livets egen lov. Livet ødelegges, hvis vi ikke i tide lærer oss å fornekte oss selv og ta korset op og følge Jesus. Samfundet går til grunne, hvis ikke det samme sinn får makten i oss, som var i Kristus Jesus, han som var alles tjener og gav sig selv i selvopofrende kjærlighet.

I diskusjonen i «Den høiere skole» har hr. Trygve Friis Bull overfor lektor Brun hevdet at der mellem religionsundervisningen og de øvrige fag må bli en uoverstigelig motsetning. Det ene fag representerer kirkens, statens tro, de andre det som er videnskapelig sannhet. Overfor en slik innstilling gjelder det for religionslæreren å hevde med sannhetens makt, at den kristne etikk har livets rett. Den består ikke i foreldede doktriner, men den gir oss løsningen på livets største problemer.

Den samme begrunnelse av etikken mener jeg også skal anvendes overfor konfirmanter. Også i konfirmantundervisningen bør man begynne med etikken. Der har vi jo også et forbillede hos ingen ringere enn Martin Luther.

Jeg begynner gjerne første time med konfirmantene med følgende katekisasjon: Hvor gammel er du? — Og dere andre? — De er alle mellem 14 og 16 år. Hvorfor skrives dere inn hos presten i den alder? — Jo, da begynner vi å bli voksne. Det er riktig, nu begynner dere å bli voksne. Kan dere huske da dere blev skrevet inn på skolen i første klasse, dengang dere hadde frøken. Kan dere huske hvad dere mente om alt det frøkenen sa? Jo, at det alt sammen var sant. Ingen har vært en slik autoritet for dere som frøken i 1ste klasse. Dere trodde mere på henne enn på far og mor. Men da dere blev større, blev der

da ikke en forandring i dette? Jo, dere begynner av og til å bli uenig med frøken og lærer, for ikke å tale om, hvor dypt uenig dere kan være med mor og far. De forstår nu slett ikke tidens ungdom. I denne uenighetens alder er dere nu, akkurat i denne verste alder. Vet dere, hvad vi kaller denne alder? Ja, det er riktig, slyngelalderen kaller vi den. I den alder protesterer dere og sier nei. Vet dere hvad det kommer av? Jo, det kommer av at der begynner å lage sig noget inne i dere som kalles selvstendighet. Motbydelig kan den virke til å begynne med, men det er der ikke noget å gjøre med, dere må igjennem dette også. Men nu kan dere kanskje svare mig bedre på dette spørsmål, hvorfor dere kommer til presten i den alder dere er i? Et lyst hode svarer da gjerne prompte: «Fordi vi er i slyngelalderen». — Ja, det er deilige greier. I den alder skal altså jeg få dere til behandling. Men dere kan da skjønne, at skal jeg undervise dere og dere sier nei til alt det jeg sier, så kan vi like godt slutte med en gang. Vi må jo komme til en eller annen overenskomst før vi går videre. Jeg må forsøke på å få dere til selvstendig og fritt å svare ja. Nu skal vi gjennemgå bud for bud og vi skal for hvert bud undersøke om ikke det jeg lærer dere er sant, om ikke det er så at Guds lov er livets egen lov. Og slik skal vi også tale om troen. — Men så skal dere også love mig, at når det er en stemme inne i dere som svarer «ja slik er det» så skal dere lytte til den stemme, og være lydig mot den.

*

Har gymnasiastene så nogenlunde vært samstemte under behandlingen av den kristne etikk, blir vanskelighetene meget større, når vi kommer til den kristne tro. Nogen retningslinjer for undervisningen i troeslære skal jeg allikevel forsøke å gi, selv om jeg i høieste grad vet hvor dårlig det lykkes mig å gjennemføre den. Gymnasiastenes innstilling idag overfor religionen gjør det nødvendig særlig å dvele ved to emner, nærmest fra den kristelige prinsiplære. Spørsmålene om religionens oprinnelse og religionens forhold til historien må så vidt mulig grundig behandles. Hvad det første spørsmål angår, må man simpelthen møte den populære marxistiske opfat-

ning, selvstendiggjøre religionen både fra historien og psykologien:

Gud er Gud om alle land lå øde
Gud er Gud om alle mann var døde
Om slekter svimler
Blandt stjernevrimler
I høie himler
Utallig vrimler
Guds grøde.

Forholdet mellem religion og historie, kristendom som åbenbaringsreligion, møter nye angripere blandt gymnasiastene. Her gjelder det på den ene side å fremstille klart, hvordan kristendommen lever av historien, først og fremst av bibelen. Mot all innholdsløs mystikk må kristendommen fremgå med sitt innholdsfylte budskap. Kan det på denne måte lykkes å få gymnasiastene til å forbinde noget med begrepet Guds ord er store ting vunnet.

På den annen side må vi klart og greit gjøre rede for det historiske syn på bibelen. Et litet kursus i bibelens «litteraturhistorie» vil som regel vinne interesse. Det er i vår generasjon blitt lettere å gi en slik oversikt ut fra det historiske syn. På dette område kan vi vel idag si at der stort sett er enighet blandt alle teologiske lærere, hvilken leir de enn kommer fra.

Det er selvsagt umulig å få tid til å gjennemgå i sammenheng hele troeslæren. Jeg har funnet at jeg har måttet koncentrere mig vesentlig om to hovedspørsmål for den kristne tro: Gudstroen og Kristustroen.

Så lenge vi er optatt med Gudstroen, er det ikke så vanskelig å fastholde interessen. Det er jo veldige ting vi skal tale om: Gud i forhold til naturens lover, underets problem, lidelsens, det ondes problem, spørsmålet om mennesket har fri vilje o.s.v. Alt dette er emner som gymnasiaster må interessere sig for.

Absolutt vanskeligst finner jeg det å behandle Kristustroen, vanskeligst og dog det mest betydningsfulle vi har å tale sammen om. Først forsøker jeg ved hjelp av det nye testamente — nærmest i form av bibeltimer — å tegne Jesu personlighet.

Det kan ikke undgå å interessere mange av elevene. Jesu skikkelse trer frem av bibelens blade og griper ennu nutidens ungdom. Men vanskeligheten kommer for alvor, når vi kommer til kristendommens mest centrale innhold, til korsets betydning, til Jesu lidelse, død og opstandelse. Hvor mange ganger har jeg ikke søkt nye veier, for å gjøre korsets evangelium levende for gymnasiaster. Det heroiske ved saken forstår de godt. Den menneskelige bedrift griper dem. Men det religiøse innhold, evangeliet, det lyder fremmed for de fleste av dem.

*

Langt enklere er det å undervise konfirmanter i den kristne tro. Det intellektuelle arbeide med problemene betyr her selvsagt langt mindre. Problemer som Gudstroens oprinnelse, religion og historie, o. l. betyr ikke stort ennu i den alder. Det er praktiske spørsmål, forbundet med troen på Guds forsyn som mest står i forgrunnen. Og fremfor alt er konfirmanter lydhøre, når man lar Jesu personlighet, hans liv og gjerning, hans ord, hans seierrike død og opstandelse få tale til lett bevegelige unge mennesker.

Jeg minnes for flere år siden en gutteklasse. Vi gjennemgikk Jesu liv. Jeg gikk frem og tilbake i midtgangen mens konfirmantene leste høit ord om Jesus og av Jesus. — Så stanset jeg overfor en gutt og spurte ham plutselig: «Hvad vil du kalle en slik personlighet som Jesus?» Gutten reiste sig lang og ulenkelig og med dyp ung bass sa han: «Jeg vil kalle ham en kar».

Arne Fjellbu.

DEN RØDE HORISONT — FRA WHITE FACE MOUNTAIN

Fra en utrykt skisse av *Fridtjof Nansen*

ved JON SØRENSEN.

Mellem Nansens papirer er et manuskript, uten overskrift, skrevet i New York i februar 1918, mens han ventet på svar på en note til Ward Trade Board. Innenfor rammen av en skitur en kald dag i julen 1917 til toppen av White Face Montain, 5 000 fot over havet, ved Lake Placid, i Adirondacksfjellene nord i staten New York. En karakteristisk paralell, på amerikansk grunn, til skissen «Ved Rondane og Sølenfjell» (1916) i «Friluftsliv», i skjæret av verdensbrannen — «det forferdelige derute rømmer en ikke fra, selv ikke her. Aldri gir det fred». Hverken på viddene ved Rondane eller på White Face Mountain.

Det var hans mening at skissen skulde med i en påtenkt amerikansk utgave av «Friluftsliv».

Avruste sinnene, gjøre krig overflødig og umulig, var problemet som alltid optok ham.

Det er karakteristisk for ham: ute i naturen, helst oppe på viddene, i det store frie rum under den åpne himmel, der fikk i tvekampen mellem tro og tvil hans ukuelige tro overtaket. Gjennem øieblikkets mørke lyser hans ord som et profetisk fjernsyn av en bedre verdens komme.

Men nede mellem menneskene så han virkeligheten, hvorlangt frem det var til seiren i menneskenes sinn, til avrustning av sinnene hos verdens politiske styrmenn.

Nansen og hans ledsagere søkte nordover til de store skoger og fjell som strekker sig op til den kanadiske grense og til de store sjøer.

«En levning av det Amerika som var før innvandringen, og som kulturen enda ikke har fått ryddet helt bort. Termometret

viste 30 grader under null, solen skinte klart fra en dypblå frostkall himmel med nogen tynne hvite slørskyer høit oppe. Det tindret i den rimdekte sneen på granene og de nakne lovtrærne, det steg damp op fra oss mens vi stampet opefter trangskogen i den bratte stigningen under toppen av White Face Mountain.»

Nansen går på ski, amerikaneren på indianske truger, «vår venn filosofen» går for sig selv, først i slutten av opturen kommer han til og tar del i samtalen i hvilepausen på toppen av fjellet.

— «For en dag. Så vidunderlig rent og lett her oppe under den dypblå himmels eterstilhet. Så langt borte fra all den redsel som rødfarver verden. — Nærmere det blå rum over alle skyer, uten forstyrrelser, med temperaturen overalt ens — som ligger over varmestrømmenes stadige skiften i den lavere atmosfære, hvor jordens storme raser ut, og livets jag hvirvler.»

Oppe i fjellet tar de en rast.

«Under oss lå det bølgende skogteppe, åser og fjell, med sjøer imellem, utover mot den blå linje langt borte i disen. Nærmest under: Lake Placids hvite flate som et bånd utigjennem skogen den vei vi var kommet.

Så vakkert et syn — det kunde være Norge. Vi sank ned i våre egne tankers sjø. Der er rum og ensomhet nok. Hvorfor øder menneskene sine krefter på hverandre?

«Når jeg sitter her,» sier Nansen, «og ser utover, kan jeg da likevel drømme min barndoms drømmer om rødhudenes store skogland.»

Det synes amerikaneren er underlig at en nordmann kan tenke på dem, for amerikanerne er de sålangt borte. Nansen svarer: «Norske gutter fra min tid levde op med naturen. Våre idealer fikk vi ikke minst fra Coopers romaner, og de var sannelig ikke de dårligste for en gutt.

Da jeg første gang for mange år siden kom over til Amerika, var det med store forventninger om endelig å få et glimt inn i min barndoms drømmeland, de stolte siouxhøvdingers land — de endeløse skoger hvor hjortedreper, stifinneren, streifet om med den siste mohikaner. Jeg husker det enda som det var i går; jeg reiste op langs Delaware-elven — for en romantisk klang det navn enda har i mine øren. Men mine skoger var

borte, drømmene flyktet, jeg så ikke annet enn et ribbet prosaens land, som i min ungdommelige idealisme syntes knuget under vekten av den allmektige dollar. Jeg reiste videre vestpå for å søke den frie prerie med de tall-løse bøffellflokker, men fant endeløse maismarker. Bøflene og rødhudene var borte, de holdtes fredet i nasjonalparker og «reservations» i lag med andre fortidslevninger. — De krigsmalte krigerfjes og høvdingenes ørnefjær over det ravnsorte flagrende hår? Krigsmalingen hadde nu kvinnfolkene overtatt i den evindelige kamp for mannfolk, og fuglefjærene spriket tilværs fra deres uryddige hattereder.

Å, jeg ønsker mig tilbake i hin tid — så langt bort fra all denne redsel og styggedom. — De sier barbarisk grusomhet — —, men disse rødhuders var vel den reneste barnelek mot alt vi nu har oplevd. — Ja visst kunde de være grusomme. De ser for Dem brente nybygg, myrdede kvinner og barn, pinte fanger, de blodige skalper dinglende fra krigerbelter —, men hvad er det mot det som såkalte kulturfolk har øvet mot fredelige innbyggere i fredelig land? Glem heller ikke at rødhudene kjempet mot sine undertrykkere, de fremmede voldsmenn som trengte inn i deres land, tok deres jaktmarker og gav dem ildvåben, ildvann og sykdom istedet.

Rødhudene hadde nogen undskyldning for sin grusomhet. Men nu? Finnes der den nederdrektighet på jord som vi tenker oss umulig også for såkalte kulturfolk?

Plutselig overfalle og slakte ned intet anende naboer, ødelegge deres hjem og land, snikmyrderisk drepe med gift, sprede ødeleggende sykdommer. Slippe bomber fra luften ned på fredelige mennesker i deres hjem, som intet har med krigen å gjøre, myrde kvinner og barn i tusenvis, senke fredelige passasjerskib, skyte ned nøitrale folk som ikke forsvarer sig, men bare søker å berge livet i båtene, legge helvedesmaskiner ombord i fredelige skib —. Ve over en tid da slikt kunde bli mulig, — og hvorfor?»

Fra amerikanerens side utvikler sig nu et forsvar for amerikanernes deltagelse i verdenskrigen, og dermed også for krig overhodet. — Fra Nansens side ingen partitagen, men et angrep på selve krigen som middel i statenes opgjør. Amerikaneren betrakter de nøitrale som åndelige evnuker, som feige folk som ikke tør ha en mening.

Nansen svarer at amerikanerne synes å se på det som en forbrytelse å være nøitral, og ikke forstår at der kan være européere som ikke kjemper når amerikanerne mener å kjempe for Europa. På samme vis forstod ikke tyskerne at skandinaverne ikke gikk med dem, da jo tyskerne mente de kjempet for dem når de kjempet mot Russland. Men synet blev noget endret da Tyskland sluttet fred med Russland. Et helt folks syn kan forandre sig underlig fort. «Jeg må si at for en nøitral har det vært av intens interesse å følge på nært hold utviklingen av dette store folk fra nøitralt, da det gjaldt for enhver pris å hevde de nøitrales rettigheter, — til krigførende, da det gjelder å drive igjennem den krigførende stats rettigheter, selv om det skulde gå ut over de nøitrales.»

Amerikaneren tror at en ny sed er sådd på de blodmette slagmarker, alt dette blod har ikke flytt forgjeves, nye livsverdier spirer alt.

Nansen tviler på at der kommer noget godt ut av den sed. Historien viser at ødeleggelse avler nye ødeleggelser, krig avler ny krig. Når en krig har forrykket maktfordelingen, kommer en ny krig for å endre denne fordeling igjen, og slik fortsetter det til kreftene er uttømt. «Seier avler hat, fordi den overvunne er ulykkelig,» sier et hinduisk ordsprog. Nansen trodde ikke den evige fred kom gjennem krig.

Det européiske samfund, og det amerikanske med, er bygget på kampen for makt, den hensynsløse konkurranse, selvhevdelse — mellem nasjoner, mellem klasser, mellem individer. Såsnart denne krig er slutt, skal vi opleve den hensynsløse kamp mellem klassene. De lavere klasser vil monopolisere den makt de øvre klasser hadde før, de vil op og rive de andre ned. Peter Paul-festningen i Russland er fullere enn nogensinne med politiske fanger, forskjellen er bare at det nu er tilgengerne av det gamle styre og de øvre klasser som sitter der. «Det er ingen forbedring og kan ikke bli det. Det er selve prinsippet: kampen for makt vi må komme bort fra, og dette er ikke veien.»

«Men tror De ikke,» spør amerikaneren, «at alle denne krigs redsler vil skape slik avsky for krigen —»

— «Jeg ønsker De ser riktig,» avbryter Nansen, «men jeg er ikke sikker. Kampen har også tillokkelser, så strålende det altsammen er, denne kamp for de store idealer, denne hildring av

ungdommens store drøm, denne glans av ubøielig mot, denne utfoldning av bannere i den blå luft, disse kallende horn i den friske morgen, denne stormen frem til ærens slagmark, — å, denne død for ærens krans — — å nei, lett er det nok ikke å få det ut av tilværelsen.»

«Men,» sier amerikaneren, «bøi Dem min venn, bøi Dem og se helvede i skyttergravenes søle, dit er det det fører nu. Menneskene er blitt rotter som graver i mudderet. De som nu er mer eller mindre druknet der, de vilde vel ikke begynne det på nytt,» mener amerikaneren.

Nansen: «Nei, nei, men vi glemmer fort, glemmer alt, bare ikke den ydmykelse og urett vi har lidd. Den arbeider og arbeider, til vi ikke husker annet, og så er vi modne til å gå på igjen. Å ja, jeg ser for vel disse edle følelser, den endeløse vilje til offer, hengivenheten for din sak, for ditt land, selvforglemmelsen — —; men hvad fører det til? Alle slags forbrytelser, grådighet efter grusomhet mot fiender, efter vill nytelse, selviskhet, like til villskap, forvandling til levende djevler» — — —

Europas kultur, med sine æreslover og moralbegreper som krigen avslører dem, er, mener Nansen, på avveie, en fornyelse må komme.

Amerikaneren smilte: «Ja, De vil jo tilbake til rødhudene, til naturen, har jeg hørt, men la oss ikke være sentimentale, kunde Nansen tro på nogen vei tilbake dit?»

Nansen trodde ikke på krigens vei. Men likevel syntes han det bar tilbake mot en slags forenkling av det liv som er blitt så altfor kunstig og unaturlig, — «det er det jeg vil. Jeg vil gjøre slepet kortere og vingene lengere.» Han syntes å øine en barbarisk oprinnelighet og virilitet han ikke hadde tiltrodd det européiske samfund. Kanskje tross alt et håp for den kommende slekt.

Så er de endelig oppe på toppen, et vidunderlig rundskue over skog og fjell og daler. Solen stod i vest, himmelen høi og dyp blå, bare langt i øst en lav skybanke. Var det røken av Europa?

«Når vi sitter slik her og ser utover denne skjønne jord som vi mennesker lever på, kan De da fatte muligheten av all den redsel som hvert minutt av tilværelsen inneholder bak der i øst?

Jeg må tenke på Bjørnsons ord:

Bland dig i livsfryden du som fikk være
blomst i dens vår,
nyte et døgn til den eviges ære
i menneskekår, —
ånde et eneste drag
inn av den evige dag!

Tenk om meningen av de ord helt gikk inn i de nu ansvarliges forståelse, hvad så? Måtte den ikke stanse blodbadet, denne jubel over livet? — Kan De for alvor tenke Dem, at nogen vilde begynne denne redsel hvis de hadde sett denne jords herlighet som vi her ser den? Hvis de hadde vært badet av denne rene luft, under denne blå himmel? Jeg mener det ikke bare som et billede. Hvis de européiske kabinetters politikk var forlagt til den lyse dag under åpen himmel, var da slikt mulig?

Intriger, hemmelige avtaler, allianser, maktbegjær, maktspekulasjon, der har De i kort sum den korridorenes innestengte luft, hvori de lyssky diplomater av den gamle skole opererer, disse menneskesamfundets bakterier som forpester det hele samfundslegeme! Uten dem vilde all denne redsel aldri kunnet hende! Men de som stod bak og stelte dette til, — ja, for det var da vel nogen som stelte det til — hadde sett hvor det bar hen, tror De virkelig de hadde gjort det? Å nei! Har De lagt merke til hvor ivrige de alle var for å vaske blodskylden av sig efterpå?»

Og Nansen avslutter debatten:

«Kom la oss bygge den nye jord, den som skal komme efter Ragnarok, når livet er blitt liv og ikke flitter, når menneskene er mennesker, levende tilfredse skapninger, som fryder sig i solen, når tilværelsen er blitt enkel, når fornøielsene, nytelsene ikke lenger er klær og hus, når blå himmel, hvite solskyer, vide hav, rullende fri sletter, fri tanker svevende gjennem tid og rum er livets nytelser —, når rikdommene, luksusen er tankens endeløse jaktmarker, hvor ingen høider er for høie, ingen dybder for dype.»

Men både tanker og blod kunde stivne i kulden på toppen av White Face Mountain. Så bar det nedover i det bratte lende. Indianertrugene blev langt efter, skiløperen laget mangen grop

i de brå svinger, amerikaneren så forferdet på nordmannens ville fart. Nede på Lake Placids hvite flate fikk Nansen vente lenge og svale sig godt i den skarpe snoen på isen, før trugemannen svettdryppende nådde frem.

Trugemannen fikk pelsen på og blev pakket godt ned i den ventende slede, og så bar det avsted over isen. Nansen snørekjørte og hadde sin fulle hyre når skiene danset over de bare flekkene der isen var speilblank.

«Fullmånen kom stille seilende over kammen av White Face Mountain, skogene drømte som alltid i stjernenatten, nu over hvite mennesker som før over rødhudene — det evige rum, som er, og var, og vil være —.»

Jon Sørensen.

TO SALMER

AV DAGFINN ZWILGMEYER.

I.

Hvor er det godt å hvile
ved ordets kilde klar,
og se Guds solglans smile
i engens bekkefar.
Hvor er det smukt
å se dens bukt.
Fra sand og jord
de roser gror
som bøier sig mot vannet,
og drikker av Guds ord!
Ja, sitt kun ned,
og føl Guds fred
hvor den er mild og soleklar.
Ja, her er fred og hvile
ved ordets bekkefar!

Hvor er det skjønt å blade
med ordets bok på kne,
og se Guds sollys bade
hver blomst i livets tre.
Så stråleklart
og underbart,
så varmt og godt
på stort og smått!
Der dufter de små blomster
hvor Herrens fot har gått!
Hør fløiteklang
og englesang
i duften under treets le.
Jeg lar Guds solvind blade
i boken på mitt kne!

Hvor er det godt å synge
her i den friske eng,
og la en tone gynge
i gyllen harpestreng.
Jeg slår dens gull,
den toner full.
Se roser står
i sol og vår,
og slynger sig om harpen
når strengene jeg slår.
Ja, her er fryd
og strengelyd.
Jeg slår i harpen som i fleng —
å det er godt å synge
til gyllen harpestreng!

Ja, det er skjønt å lenges
til himlens gyllenår,
i disse blomsterenges
av lykke lyse vår.
Som sol på jord
er Herrens ord.
Se tornens topp
den har sin knopp,
som våre bange hjerter
mot solen lukket op!
Et trøstens bud
å gode Gud —
som åndens milde vinde går.
Hvor er det skjønt å lenges
mot himlens lyse vår!

(Mel.: Hvor er det skjønt å lande).

II.

Hvor er vel de kristne i hjertene skjønne
når Jesus har sluppet sin varme derinn.
Da springer en blomst av det spirende grønne —
en rose slår rot i de søkende sinn.
Hvad ingen kan fatte,
hvad ingen kan skatte,
har disse livagtig i hjertene funnet
å være som lyset i mørket oprunnet!

Det synes som skulde de pjalter kun bære,
og være sin næste til spott og til spe,
dog er de som bruder besmykket med ære,
har Jesus i hjertet, er deilig å se!
De vandrer med kronen
for lammet og tronen,
og stunder kun efter når tidene ender
å prise sin Jesus med palmer i hænder!

Så svake de er skal de verden forsvare,
de lever i himlen, på jorden de går.
De nyter den lykke i ytterste fare
å vise hvad freden i hjertet formår!
Tross sorg og tross skade
så er der dog glade.
Når verden dem riktig tror øde og døde,
da står deres hjerter i deiligste grøde!

Å springer I daler og bjerger tillike,
å jubler I himler og fryd dig du jord.
Du bærer Guds nådes det deilige rike
hvor himmeriks roser så hemmelig gror.
Hvor er det dog herlig
vidunderlig kjærlig,
at Jesus fra lyset så lavt vilde gjeste,
og evige roser til tornene feste!

(Gjendiktet efter Brorsons oversettelse av Christian Fredrik Richters salme: Hvor ere de kristne — Hauges salmebok).

VÅRT LIV — VÅR VIRKELIGE LÆRE

Av O. Kopreitan, styrer av Ecole Pastorale des Missions Luthériennes, Ivory, Madagascar.

Meningsutvekslingen om, hvad kristendom er, skapte i sin tid slagordet: «Kristendommen er ikke lære, men liv». Alle slagord er ensidige, fordi de alltid setter saken på spissen. Således også dette. Her kan ikke være et «enten eller»; det må være et «både og». Dog må det innrømmes, at så lenge man ser på lære og liv som hver for sig selvstendige begreper, så kommer man ikke forbi enten-eller-dilemmaet.

Det retteste må være å si det så, at kristendommen er liv og lære (budskap) i uopløselig enhet. Ikke to, men en ting. Hvis man tankemessig vil skille mellem liv og lære, så må man uttrykke det så, at livet er det primære og grunnleggende, og læren det sekundære og avhengige.

Det sier sig selv, at det har stor, ja avgjørende betydning for forståelsen av hvad personlig kristendom er, enten man legger hovedvekten på læren eller på livet.

Lære-innstillingen fører for det første til en ensidig intellektualistisk personlig kristendom. Den hele personlivet omfattende oplevelse vil hemmes og begrenses ved den ensidige tankemessige innstilling. Videre: Læren vil fremkalle den anskuelse, at «ordet innplantes», og at tankeinnholdet ved sin iboende kraft på en mystisk — man kan næsten si: magisk — måte frembringer kristenlivet i sjelen. «Ordets kraft» blir det mest fremtredende motiv. Det blir om å gjøre å utsette sig for ordets virkning, og så skal resten komme av sig selv. Det er selvfølgelig ikke det sanne i denne synsmåte, som kritiseres, men det ensidige.

Livs-innstillingen vil derimot naturlig føre til, at oplevelsen alltid kommer i forgrunnen og blir hovedsaken, hvilket vil si det samme som, at der gives bare en måte å «lære kristendommen» på, og det er å *leve den.*

Hvordan er så forholdet mellem lære og liv i selve frelsesåpenbaringen ved Jesus Kristus?

Jesus kaltes lærer, og de som sluttet sig til ham (trodde på ham) kaltes disipler eller elever. Og det sies om Jesus, at han lærte. Han lærte i synagogene, han lærte folket, og fremfor alt lærte han sine disipler. Skulde ikke dette tyde på, at læren eller budskapet var hovedsaken i den kristendomsåpenbaring han bragte. Vi må prøve å sette oss inn i situasjonen: Jesu gjerning var noget absolutt nytt og enestående i menneskenes historie, selv om hans komme på mange måter var forberedt. Men folket måtte naturligvis gripe dette nye og enestående ut fra sin egen tenkemåte og tolke det i overensstemmelse dermed. Hvad lå da nærmere enn å se ham som lærer, og at opfatte hans gjerning ut fra samme synspunkt: Å forkynne et nyt budskap. Jesu liv og død går så videre inn i læren og blir en integrerende del av denne. Alt i alt blir kristendommen en lære (et tankeinnhold), som skal tilegnes intellektuelt, troes og efterleves. Og hovedveien til personlig kristendom må ut fra denne opfatning nødvendigvis bli den intellektuelle vei.

Spørsmålet er nu, om denne opfatning er et sant uttrykk for frelsesåpenbaringen ved Jesus Kristus.

Selvfølgelig innrømmer alle, at kristendommen representerer et nyt tankeinnhold, og at den har sitt bestemte og enestående budskap. Men bestod Jesu gjerning først og fremst i å forkynne dette. Må man ikke heller forstå det slik, at Jesus egentlig realiserte budskapet ved å leve det; at hans person og liv var det primære, og budskapet det sekundære, eller m. a. o. at livet var budskapets kilde?

Et abstrakt, tankemessig budskap kan ikke uten videre kalles kristendom. Kristendom er ikke bare noget mer enn et budskap; den er noget *annet* og mer. Og her er det, at livet kommer til, som det avgjørende moment. — Analogt kan man si, at teologi ikke uten videre er det samme som kristendom.

Om Jesu frelsesåpenbaring heter det, at «Ordet blev kjød og tok bolig iblandt oss» (Joh. 1, 14). Og videre: «Vi *så* hans herlighet». Gir ikke disse ord det rette grunnsynspunkt m. h. t. forståelsen av Jesu åpenbaring? Et synspunkt, som kan uttrykkes på følgende måte: Jesu lære om Gud og himmelriket og frelsen var først og fremst hans liv.

Kan vi tenke oss åpenbaringen slik, at Gud kunde ha gitt oss «budskapet», og ikke «sønnen»? Jeg kan ikke tenke mig denne mulighet. Og det nettop fordi kristendommen ikke kan opfattes som en lære, der har frembragt kristenlivet; men fordi den må være å forstå som et liv, hvori læren har sin oprinnelse og sin begrunnelse. Livet er ikke begrunnet i, og i overensstemmelse med læren, men læren er begrunnet i, og i overensstemmelse med livet. Dette er kristendom, sådan som Jesus åpenbaret den. Og det forekommer mig, at denne kristendommens genesis på en måte må gjenta sig i menneskelivet. D. v. s., vi står ikke først og fremst overfor et tankeinnhold, som skal tilegnes og efterleves; men vi står overfor en måte å leve på, en personlighetens innstilling overfor Gud og Kristus. Hvor meget eller hvor litet av kristendommens rene tankeinnhold der må til, som betingelse for denne personlige innstilling, og forat kunne leve i samfund med Gud som hans barn, er det umulig å fastsette og formulere. Jeg tenker nogen og hver har sett og gjenkjent ekte kristenliv, selv om kunnskapene var både små og uklare.

Dette forhindrer dog ikke, at det kan være og er en praktisk-kristelig og en psykologisk nødvendighet å orientere sig efter beste evne i kristendommens tankeinnhold (teologi) og å utbrede kristendomskunnskap (kristedomsoplæring). Faren er, at det tankemessige skal bli det avgjørende, og at kristendomskunnskap skal bli det vesentligste, eller endog alt, i kristendomsopdragelsen. Man kan nok føres mot kristendommen på tankens vei; men intet tankeinnhold alene gjør til personlige kristne. Tankelivet er bare et av de områder i sjelelivet, som må være engasjert i personlig kristendom.

«Lær av mig», sa Jesus. Og det bemerkelsesverdige er, at han i denne forbindelse ikke henviser til nogenslags kunnskap, men til sinnelag; til sjelelige egenskaper.

Hvad Jesu åpenbaring angår, så kan denne måte å lære på uttrykkes slik: Han lærte ikke sine disipler *om* saktmodigheten, men han lærte dem å *være* saktmodige; han lærte dem ikke *om* ydmygheten, men han lærte dem å være ydmyge; han lærte dem ikke først og fremst *om* troen, men han lærte dem å tro; han lærte dem ikke først og fremst å *vite*, men han lærte dem å *være*.

Når vi betrakter bibelen, åpenbaringsboken, som nådemiddel, som ord «der virker hvad det nevner», så er dette selvfølgelig ikke å forstå på en magisk måte. Når ordet er virkekraftig, så er det fordi det viser oss Kristus, og dermed Gud. (Joh. 14, 9). Det er ikke den rene kunnskap, som er nådemiddel; men det er ordet, som blev kjød. Og åpenbaringen er ikke først og fremst et budskap med et bestemt tankeinnhold; men den er Sønnen og hans menneskeliv. Det er den «historiske åpenbaring». Det er vanskelig å finne et mere treffende uttrykk for denne åpenbaring, enn julesalmens ord:

«Gud åpenbaret i kjødet, hvo kan det utgrunde?
Himmeriks døre oplates i største nøds stunde.
Gud selv er her; skynder nu til ham enhver,
favner ham fortest I kunde.»

Jesus, Guds sønn, levende himmelrikets liv efter Faderens vilje, det er Guds ord til oss. Det er kristendommen levet av menneskesønnen. Det er Han, som er åpenbaringen; han, som ved Ånden er ordets makt og kraft; han som sa: «*Jeg* er veien, sannheten og livet».

Ut fra åpenbaringens og kristendommens vesen må det være rettest å si, at kristendommen er liv. Dette liv er det så som danner grunnlaget for og skaper læren; ikke omvendt.

Det næste store spørsmål er da, hvordan vi blir personlige kristne; eller som det også kan uttrykkes: hvordan vi *lærer kristendom.*

Kan man overhodet lære kristendom? Må man ikke her nøie sig med å lære og å undervise *om* kristendom, og så overlate resten til Ånden og individet og forholdene i det hele? Må man ikke likevel i praksis gå ut fra, at kristendommen er en lære, som skal innprentes, og så skal personlig kristendom eventuelt komme som en frukt, et resultat av kristendomskunnskapen.

Det er svært mange som synes å hylle denne opfatning. Og alle programmer for kristendomsoplæring synes også å hvile på dette grunnsyn. Er dette rett? Er opgaven kun dette å meddele de rette og fornødne kunnskaper med formaning til å leve derefter? Kan man ikke *lære kristendom direkte:* Lære å tro; lære å håpe; lære hellighet og rettferdighet; lære det

sinnelag og den personlige livsinnstilling, som gjør menneskene til personlige kristne og Guds barn? Spørsmålet blir, om det er noget, som man med full rett og helt igjennem kan kalle opdragelseskristendom, eller om opdragelsen i dette tilfelle kun er å anskue som et slags forberedende og støttende hjelpearbeide, og at det som gjør menneskene til personlige kristne alltid er å opfatte som noget mystisk, spontant og direkte; som noget der egentlig ikke er medinnbefattet og virksomt i selve opdragelsesprosessen, men er et innslag utenfra under spesielle fordelaktige omstendigheter. At omvendelsen kan komme på denne måte, vet og innrømmer alle. Men det behøver ikke å bety, at dette er det normale. Det behøver kun å bety, at Guds opdragelse er mere omfattende og anderledes enn vår, og at hans opdragelse lykkes, der hvor vår mislykkes.

Jeg er derfor tilbøielig til å se det slik, at all personlig kristendom kommer inn under begrepet opdragelse, og at personlig kristendom kan læres.

Med opdragelse forstår jeg da ikke bare det, som er resultat av et planlagt opdragerarbeide, men overhodet alt hvad et menneske erhverver sig eller lærer av sjelelige egenskaper og dermed sammenhengende livsførsel.

Hvordan stemmer så denne tanke om å lære personlig kristendom med de psykologiske lover for personlighetens utvikling i det hele?

Det synes som man her kan fremsette den hele sjelelivet omfattende grunnlov, at intet motiv blir til sinnelag eller karakter uten gjennem virksomhet. Ethvert motiv, samme av hvad art det er, må ved tilpasning, valg og handling transformeres til sinnelag. Åndelige og religiøse motiver er ingen undtagelse. Motivet kan være fylt av all nådens guddommelige kraft; men resultatet er betinget. Og betingelsen ligger i menneskets sjeleliv og dets innstilling til motivene.

Videre: Vårt sinnelag, vår karakter, vår sjelelige habitus i det hele idag, er ikke noget, som vi har arvet, sådan som det nu er, eller noget som er blitt til av sig selv. Det er erhvervet, eller lært. Vi arver anlegg og disposisjoner, men ikke det modne menneskes sinnelag og karakter. Tenkning, følelseslivets innstilling, vilje, moral, alt er lært i livets skole. Det har

i denne forbindelse ingen betydning, at noget er erhvervet eller lært ubevisst, og noget bevisst.

Man pleier oftest å betegne det som sådan er erhvervet, som åndelig og personlig vekst. Dette uttrykk kan brukes, når man bare er klar over, at der er artsforskjell mellem den organisk-naturlige vekst og den åndelige karaktervekst og sinnelag-dannelse. Den organiske vekst skjer ifølge organismens iboende kraft, når de nødvendige betingelser er tilstede. Åndslivets vekst er alltid personlig betinget.

Det som er sagt om personlighetens utvikling skulde gjøre det klart, at kristendommen må læres for å bli en personlig kristendom. Og videre, at man lærer kristendom gjennem sjelsvirksomhet og dermed sammenhengende handling. Handlingen er i dette tilfelle det nødvendige og selvfølgelige uttrykk for sinnelaget, og tjener samtidig til å styrke og befeste det sinnelag hvis uttrykk den er.

Man lærer altså ikke egentlig kristendom ved å lære *om* den; men man lærer kristendom, når sjelelivet påvirkes av de kristelige motiver, og når disse gjennem rett innstilling og virksomhet blir til sinnelag og karakter; blir til levende tro og sann gudsfrykt.

Slik tenker jeg mig også, at Jesu første disipler lærte kristendom i samlivet med sin mester. De levet med i Jesu liv og var under hans opdragende innflytelse, og derved levet kristendommen sig inn i deres sinn og liv.

Det underbare og mystiske ligger ikke i den religiøse oplevelse som sjelsfunksjon; det ligger i selve kristendommen. Kristendommen blir personlig sinnelag og karakter i overensstemmelse med de sjelelige lover for personlig utvikling. At det også på dette område er meget, som er dunkelt, og meget som vi ikke vet, er så. Det er saktens meget vi ikke vet, men derfor er det ikke underbart.

To ting treder klart i dagen ut fra en sådan opfatning av personlig kristendom.

Først. Den åpenbarede kristendom blir personlig kristendom gjennem en opdragelsesprosess. Man lærer den ved sjelsvirksomhet og tilsvarende livsførsel. Resultatet er derfor alltid avhengig av personlighetens innstilling og reaksjon overfor kristendommen, sådan som vi ser den i Jesus Kristus.

Dernæst. Det personlige ansvar avdekkes i hele sitt alvor og hele sin tyngde. Både det ansvar, som henger sammen med vår egen selvopdragelse, og det ansvar som hviler på oss på grunn av den befatning vi har med andres kristendomsopdragelse.

Selvopdragelsen. «Hvo kan utsige, hvad Kristi kraft formår, når himlens rike i sjelen ret opgår; når i mig brenner min Jesu kjærlighet, og mig omspenner, som himlen selv så bred.» Ja, sådan burde og skulde det vel være; men vi kjenner alle den bitre motsetning mellem hvad vi er, og hvad vi burde være. Saktens kan meget anføres til vår undskyldning. «Skrøpelige mennesker» er mer enn en talemåte. Men mon ikke meget av vår fattigdom og uformuenhet har sin grunn i, at vi ikke gjør alvor av å lære kristendom ved å leve den. Rammes ikke vi også i en uhyggelig grad av ordet: «De sier det (vet det), men gjør det ikke». «Lær av mig! Følg mig!» sa Jesus. J. Johnson har i en gassisk tekstgjennemgåelse følgende forklaring av dette: «Vi skal lære å leve som Jesus». Og det læres kun ved å gjøre som han, d. v. s. alltid og under alle forhold å handle i hans ånd. Det er til syvende og sist ingen annen måte å lære på, enn ved å gjøre. Intet sinnelag og intet karaktertrekk installeres fullt ferdig i vårt sjeleliv. Sådan også, når Kristi sinnelag skal læres. Vi må leve oss frem til det. Vi er ikke kar, som fylles, vi er mennesker som skal opdrages (utvikles) ved personlig selvvirksomhet. Det er her det kommer an på selvopdragelsen. Har vi det personlige kristenmot og den selvdisiplin, som det å følge Jesus fordrer? Eller nøier vi oss vesentlig med å vite og forkynne, hvori Kristi efterfølgelse består?

Med tanke på selvopdragelse får de mange Bibelens ord, som maner til handling og personlig avgjørelse sin rette betydning: Følg mig! Søk Guds rike! Jag efter rettferdighet! Grip det evige liv! Øv dig i gudsfrykt o.s.v.

Usannhet og hykleri er en meget almindelig menneskelig skrøpelighet. «Og den største hykler er den, som hykler for sig selv», er usann mot sig selv. Det er neppe noget som forkvakler og forkludrer sjelelivet som dette, at man i sin egen bevissthet danner et usant og fordelaktig billede av sig selv. I denne usannhet ligger selvopdragelsens største svakhet. Den

første betingelse for at selvopdragelsen skal lykkes er derfor å være sann mot sig selv, samme hvor ubehagelig og ydmygende dette enn må være. «Se du har lyst til sannhet i hjertets innerste». (Salm. 51, 8).

I sannheten, selv om den opleves som skrøpelighet fullendes Kristi kraft. (2 Korr. 12, 9).

Opdragelse av andre. Det kunde være av interesse å gå litt nærmere inn på spørsmålet om kristelig opdragelse i det hele ut fra de synspunkter som er fremhevet angående det å lære kristendom; men det ligger utenfor nærværende artikkels hensikt.

Det spørsmål som her har spesiell interesse er følgende: I hvilken grad kan vi lære andre kristendom? eller: På hvilken måte kan vi lede andre til å bli personlige kristne?

Vi kan da for det første hevde, at vår evne til å lære og lede andre er direkte avhengig av vår egen personlige kristendom. Denne sats har sin gyldighet både i preken, undervisning og sjelesorg. Vi regner med nådens krefter og Åndens makt; men hvad vi skal kunne utrette *ved* disse ting er betinget av den makt det har over oss selv. I forbindelse med denne personlige betingethet (personlige kvalifikasjoner), kan vi videre fremsette følgende spørsmål: Er det overhodet mulig å lære andre en egenskap eller et sinnelag, som man selv ikke har? (Konfr. i denne forbindelse eksemplets og efterlignelsens betydning i all opdragelse og personlig utvikling).

Svaret må bli, at hvis man ikke selv har sinnelaget eller egenskapen, så kan man nok lære andre *om* dette, men man kan ikke lære andre selve den sjelelige egenskap. Om den da skal kunne læres, beror på omstendigheter, som ligger utenfor lærerens opdragelsesarbeide. Opdragerarbeidet blir et forarbeide, en biting. Resultatet avhenger av andre forhold; og alltid er resultatet naturligvis avhengig av elevens innstilling og reaksjon. Sett fra lærerens synspunkt, så synes saken å stille sig slik, at man kun kan lære andre de sjelelige egenskaper og det kristne sinnelag, som man selv har.

Den samme lov synes å gjelde både ved kristendommens tilblivelse (åpenbaring) og ved dens utbredelse: Ordet må bli kjøtt. Kristendommen utbredes først og fremst ved å leves. Kristendommen forkynnes i liv og i ord. Forkynnelsen i ord

alene er ikke tilstrekkelig. Derom har vi saktens vidnesbyrd nok.

Livet er i Kristus. Men det synes ikke å kunne formidles og læres uten gjennem hellige mennesker og personlig kontakt.

Hvilken betydning dette har i vårt arbeide som predikanter, lærere og sjelesørgere sier sig selv.

Vår eneste utvei og redning er, selv å fortsette som disipler hos den store mester. Følge ham; lære av ham; leve gudslivet i samfund med ham; tenke, handle, tale, være *i hans Ånd.* Bare på den måte kan vi være skikket til å lære andre personlig kristendom.

O. Kopreitan.

AGNUS DEI

Av folkehøgskulestyrar Nils Sivertsen.

Millom perlone i norsk folkedikting er den visa frå millomalderen som ber det namnet som står over dette stykket. Stor innverknad hev ho visst havt i ymse sidor av kulturlivet, soleis i prydkunsti. Agnus Dei-sylgjor er det enno mykje av.

Denne visa plar stå millom dei religiøse folkevisone. Og etter namnet skulde det vera rimeleg å tru at det er ein salme. Og eg er komen til det at so må det vera. Det må vera ein lovsong som ber bod til våre dagar um eit mykje sermerkt og forvitneleg stykke liv innan vår eldste kristendom.

Det hev ofte vore sagt at det er fatig med salmedikting frå vår gamle kyrkje. Og det kan tykkjast underleg hjå eit folk med so stor og herleg dikting på morsmålet i gamal tid på andre livsumråde. Det er vel heller ikkje fritt for at dette hev vore framført som eit prov for at nokon verkeleg levande kristendom var her i det heile ikkje i norsk millomalder.

Det er vel so: Salmar i vår vanlege meining var det kanskje lite av. Gudstenesta var heller ikkje skipa slik at det kunde koma fram noko ynskje um salmesamlingar til bruk i kyrkjone. Og då var det små voner um at *dei mange* kristen-dikt vart gøymde. Men dei store kristenkvæde som vi hev nokre få av berga til våre dagar, talar då sterkt um at den norrøne kristenheimen kjende og brukte verskunsten som uttrykk for kristendomslivet. Det eldste av desse kvæde, Geisli, er tidfest til 1152 eller 53, og dei andre, som Harmsol, Liknarbraut og Lilja høyrer og sogutidi til. Men det finst då og salmar i vår meining. I Nynorsk salmebok nr. 566 hev vi Kolbein Tumesons fagre salme:

> Heyr du himna smidr,
> hvers er skáldit bidr.

Støylen hev gjeve han att til ein tone som høver åt halvverset, so det no er 6 vers i staden for upphaveleg 3. Men ellest må ein vel segja at det er svært små brigde i umskrifti frå

den upphavelege teksti. Det er ny versform. Versi hev både stavrim og enderim. Det er klassisk ro yver innhaldet, og det er djup og innerleg bøn. Ein varm og sterk salme. Kolbein hev kvede salmen i 1208 i dødsstundi. Det finst då fleire. I «Kristendom og Kvad» nemner Fr. Påsche mange kvad og stykke av kvad som er attfunne i samlingane. Det kan då vera spurs-mål um kva som er dikta til song, og kva som er tenkt til fram-segjing som dei gamle lovkvadi til kongar og hovdingar.

Sjølvsagt må folk ha sunge frå utgamle tider. Folkevisa er vel so gamal som folket. Og visor hev vore dikta og gløymt, dikta og gløymt frå alders tider. I kvaddiktingstidi hev og son-gar vore dikta og sungne, um få av dei er berga til våre dagar. Det var kvadi av dei store meistrane som vart skrivne, og er leita fram att i gamle skrifter. Folkesongen laut berga seg sjølv. Det hev han og gjort. Det vil segja: Eit lite utval vert so høgt elska, at ættene gøymer dei som dyre skattar gjenom århundra. Både kvad og songar som vi eig no frå millomalde-ren, er sikkert små restar av gamal rikdom. Kor mykje som er gløymt veit ingen. Dei folkevisone vi eig frå millomalderen, skulde det vel alt no ha vore mykje vandare å finna og berga, enn det var i 1840—50 åri. Og um vi tenkjer oss at det ikkje hadde vorte gjort noko med det i vår alder heller, skulde vel snaudt næste ættleden havt stort att. Folkevisa vert berga so lenge som ho held seg levande. Det vil segja so lenge som sjelene hev henne i sin eigen livsrikdom og fører henne levande yver til sjelene i næste ættleden. Det segjer seg sjølv at dette er ei kravsam gøymsle og ein streng sikt.

Agnus Dei er millom det som er berga på den måten. Kor gamal denne songen er, torer det enno vera vandt å segja noko visst um. Dersom det skulde lata seg gjera å koma fram på den vegen som her vert prøvd, so kanskje alderen og kunde setjast noko vissare. Det er klårt at han er dikta til leik, song-leik. Og etter det Knut Liestøl segjer i fyreordet til «Norske folkevisor» kom denne leiken til oss frå England i 12te århun-dradet. Og eg veit då ikkje um noko som skulde hindra at ein kunde tenkja seg at Agnus Dei er so gamal. Geisli er som fyrr er sagt frå 1150 åri. Og eg vedgår gjerne at eg hev ein sterk hug til å fylgja Ivar Mortenson i tidfestingi hans av Draum-kvædet til 1140 åri.

Det at Bernhard av Clairvaux song sine udøydelege salmar i den alderen, og at det var åndeleg samanheng til hans krins, og at det er visst at vi hev kristeleg versdikting på so høgt stig som Geisli i den same tid, det kan alt saman gjera det rimeleg å tenkja seg ei rik tid for kristeleg song her i landet og, noko ut i 12te årh.

Liestøl segjer i merknadene, at Agnus Dei var millom dei visone som i reformasjonstidi vart rekna for papistiske visor. Og ein må vel segja at det er merkeleg at ho då fekk lov til å leva. Men etter det Landstad og Liestøl fortel etter ei kone i Lårdal som kunde visa, fylgde det med henne ei sogu, ei tolking, som vart som ein klædnad som løynde den kristeleg-katolske salmen, og let Agnus Dei gå for eit lite fint eventyr um hjartelaget åt jomfru Maria. Og slike eventyr var det no so mange av. Men um no Agnus Dei fekk på seg ein slik forklædning som gøymde det katolsk kristelege, so prestar og anna protestantisk ålvorsfolk let henne få leva, so er det ikkje truleg at alle gamle kristenkvæde fekk nokor slik kåpe yver seg som kunde gjeva deim fripass gjenom den strenge rett-trudomen.

Dei kvadi som fylgde songdansen hadde sjølvsagt ei trygd imot gløymsla i han, so lenge han var levande. Men det er vel uvisst um den kristelege høgtidsdansen heldt seg so svært lenge. Og dersom det kom burt, at dansen skulde vera kristeleg fest, so er det klårt at di djupare og ålvorlegare ein salme var, di vandare kunde han halda seg i songleiken.

Eg veit ikkje um ein kan rekna med at den gamle songleiken heldt seg so lenge som til reformasjonstidi. Men då fela vart kjend i bygdene so umlag ved dei tidene, var det vel i alle fall so at den gamle adelege formi for fest og glede som songdansen hadde vore for høgmillomalderen, vart trengd til sides og vart burte. Det vart skyldfolket vårt på Færøyane som berga han levande til våre dagar.

Alt i alt er det vel grunn til å tru at det meste som var dikta og sunge i millomalderen er gløymt. Det må vel vera rimeleg å tru at den rikdomen av gamal song som Færøyane hev enno, må ha vore sameige i den norrøne kulturkrinsen. Der hev songen livt saman med dansen. Her vart songen gløymt då dansen kom burt.

Men um vi berre held oss til dei kvæde som må vera dikta i

millomalderen til kristeleg høgtidsdans, og som er attfunnen i nyare tid, so er ikkje det nokon liten skatt.

Draumkvædet kjenner alle. Det prektige «Åsmund Frægdegjæva» på vel 60 vers, torer vera eit historisk poetisk kvad um kristningskampen, serleg med emne frå Olav Tryggvasons tid.

«Olav og Kari» og «Den vonde stjukmori» er og store kvæde med katolsk kristeleg grunnhått, og med klår etisk tendens. Det er då rett mange um ein leitar dei fram alle, sume store og sume små, som hev stade imot gløymsla og tolt den stride sikten gjenom dei mange hundra år.

Når det då er klårt at her er både mange og store kvæde som hev greidt kristeleg innhald, og på same tid ber klåre merke av at dei er dikta til leik eller dans, korleis er so samanhengen med det? — Hadde millomalderen ein kristeleg høgtidsdans?

Professor Knut Liestøl segjer i fyreordet til «Norske folkevisor»: «Dansen var ein idrott som kom til Norderlandi saman med riddarlivet. Den nye leiken gjekk sin sigersgang gjenom alle bygder. I dei store høgtidene dansa dei heile nettene. Det hjelpte ikkje at sume prestar og bispar banna det nye. Dei tok jamvel på å dansa på kyrkjegardane i vokenettene framfor høgtidene. — — — No var det ikkje lenger skalden som sa fram kvædet millom kjempone i halli. Det var ein fyresongar som song visa i dansarringen, og alle dansarane song umkvædet i kor. Dansen og dei nye diktformene synest å ha vunne fram i Norderlandi i 12te og 13de årh.»

Det er ei mykje forvitneleg upplysning professor Liestøl her hev gjeve um songdans ved kyrkjelege høgtider.

For det fyrste er det å merka at dansen serleg fylgjer dei store høgtidene, og serleg at det var i vokenettene framfor storhelgene denne dansen kom inn. Det må tyda på ein samanheng med sjølve den kristelege festen. Og formi for ein kyrkjeleg fest var vel alltid utarbeid av kyrkja sine eigne førarar, prestar og bispar. Det er i det heile vanskeleg å tenkja seg at denne seden med songdans inni sjølve kyrkjefestane på storhelgane kan vera innkomen imot prestane og bispane sin vilje. Dette gjeld ein tidbolk då kyrkja hev stor makt. Det er vel mest rimeleg å setja tidi til andre halvparten av 12te årh. Det vil segja til erkebiskop Eystein Erlandsons dagar.

Då tykkjest det vera meir rimeleg at kyrkja sjølv hev teke inn songdans som led i festane. Og at det mostandet som det er tale um hjå Liestøl, gjeld missbruk som kan ha kome inn, eller det kan vera einskilde kyrkjemenn som hev mislika det heile. At det var skilde meiningar um leik og dans ut frå religiøse synsmåtar likso vel i gamal som i ny tid, var vel berre det ein kunde venta.

I det heile trur eg då det må vera toleg visst, at biskopane ved dei tidene det her er tale um, hadde både vilje og makt til å skipa dei kyrkjelege høgtidene i dei formene dei ynskte. Det skulde visst ikkje vera tolt slikt som dans på kyrkjegardane, og det ved dei høgheilage storhelgane som det var vokenetter fyre, um ikkje kyrkja sjølv hadde skipa det so til.

Her er og det å koma i hug, at dette gjeld ei tid då kyrkja er den førande og leidande makt i heile kulturlivet. Kyrkja styrde all skule, alt vitskapleg arbeid, og ho tok mange greiner av kunsten i si teneste, skodespelkunsten og.

For meg ser det so ut, at det var rimelegare um songdansen fyrst var bruka ved kyrkjone og so kom til riddargardar og vidare utyver, enn at det skulde gå andre vegen. Tenkjer vi oss at han fyrst var komen inn i heimane som selskapsleik til elskhugsvisor og kampkvæde, då torde det vera mindre truleg at han etterpå vart godteken som uttrykk for kristeleg høgtidsglede og gjeven rom ved kyrkjone i storhøgtidene. Vegen frå kyrkja til heimane og leikvollane må her vera rimelegare enn vegen frå heimane til kyrkja.

Når det då i det heile tykkjest vera på det reine at det hev vore songdans ved kyrkjone i storhøgtidene, so må det vera mest truleg at det er tale um dans som høyrer den kyrkjelege festen til.

No veit vi at her var liturgiske skodespel ved jol og påske vide um i landi heilt frå tidleg millomalder. Og til dei høyrde i alle fall sume tider og sume stader ein ringdans med song av kyrkjelyden inne i kyrkja.

Alt i året 967 skal den heilage biskop Dunstan ha sett upp ein liturgi med slike skodespel for storhøgtidene i den angelsaksiske kyrkja. Det skal vera den som og vart bruka i storklostret St. Gallen i Sveits. No er det vel so at Dunstan var

set upp til som ein ærverdig kyrkjehovding i heile den engelske kyrkja ved den tid ho dreiv missjonen her i Noreg.

Det kan visst ikkje vera tvil um at dei norske biskopane kjende vel til desse formene for kristelege storhøgtider. Og det skulde vel ikkje vera so utruleg at dei prøvde å nytta noko av det. Det ser då ellest ut til at dei fylgde godt med i det som ovra seg innan kyrkja. Um dette spursmålet viser eg ellest til «Norvegia Sacra» for 1921. Skulde eg freista ei giting, måtte det vera den, at her hev vore framført liturgiske skodespel ved domkyrkjor og kloster, serleg i samanheng med dei skulane som der hadde heime. Men ute på bygdene kravde det større utstyr enn dei rådde med. Likevel kunde dei der og ta med den songen og dansen som høyrde til.

Då fekk den tids salmediktarar si uppgåve: Å dikta fagre kristenkvæde i slik form og med slikt innhald at dei høvde til å dansa etter ved kristeleg fest. Sume av desse kvædi er til enno. Millom dei er Agnus Dei. Eg held då fast båe desse synsmåtane: Det er salme med djupt kristeleg innhald, klårt merkt av at han er frå katolsk tid. Og for det andre at han er tenkt til festkvad ved joledansen i eller ved kyrkja. Eg tek inn songen her som han finst i «Norske Folkevisor» ved Knut Liestøl og Molkte Moe, II nr. 41. Fyrste lina i umkvædet held eg likevel etter Landstad. Siste umkvædet hev eg mest hug til å halda etter den formi som det lever i på Færøyane, og som Hulda Garborg hev i si samling.

Agnus Dei.

1. Jomfru Maria gjekk seg ned på sand,
fyre fyre foldo.
Der såg ho det bånet kom fljotand i land.
Leikum, fagert å foldo.
Tungt å trøda dansen under moldo.

2. Ho tok det bånet og bar det heim.
(umkvæde).
Dei kalla det ungan Agnus Dei.
(umkvæde).

3. Alle Guds englar slogo leik
Sture sat ungan Agnus Dei.

4. Fram kom Maria plomekinn
«Kvi sit du stur sæle gudson min»?

5. «Det er ikkje undrands eg sture må;
fa'r og mo'r i vòndo står.

6. «Løys so di mo'er or vande
og lat din fa'ren stande.»

7. «Å nei, når eg måtte rå'e,
då vilde eg løyse dei bå'e.»

8. «Høyrer du sæle gudson min:
Løys so inn att foreldri din!»

9. Alle Guds englar slogo leik
fyre fyre foldo.
Fyre dansar ungan Agnus Dei.
Leikum, fagert å foldo.
Tungt å trøda dansen under moldo.

Eg gjer merksam på at dette siste umkvædet finst til fleire visor og i fleire former. Soleis til «Den vonde stjukmori», som og er religiøs i innhald, — og i ei form på Færøyane som lyder:
Leikum fagert å foldum!
Engin treder dansin undir moldum.

På Færøyane lever og den fagre tonen frå gamalt som høver med umkvædet i denne formi.

Eg veit ikkje um det finst sterke grunnar imot å tenkja seg at denne tonen som vel no er bruka til eit anna gamalt dansekvæde på Færøyane, kan vera den upphavelege tonen til Agnus Dei. Eg torer ikkje for min del setja upp noko personleg skyn. Men eg kan vel segja at eg tykkjer han høver framifrå, og at eg tykkjer ein finn både ålvoret og krafti og den ekte gamle dåmen i han.

Det at tonen er funnen på Færøyane til eit anna kvæde, og Agnus Dei er funnen her heime i Noreg, må her vera ein liten vandske. I gamle dagar var det vel so all igjenom same kulturkrinsen at både dikt og tonar var sameige.

I denne samanhengen vil eg minna um noko som H. A. Djurhus nemner ein stad um den gamle dansen på Færøyane. Han

fortel at det var um vinteren frå jol til fasta at folkedansen til dei gamle kvæde gjekk fyre seg i dansestovone. Skulde ikkje dette, at dansen der var bunden til denne visse tidi av kyrkjeåret bera bod um eit religiøst fyrste upphav?

Eg ser då ikkje at det kan vera noko serleg til hinder for å halda denne formi på umkvædet:

Leikum, fagert å foldo!
Tungt å trøda dansen under moldo.

Ser vi på siste lina i dette umkvædet, som høyrer med i alle uppskrifter, er vi straks inni djupaste ålvoret, det ålvoret som høyrer dauden til. Og heile songen med både engledans og lovsong og dauderedsle må vel ha sitt rom millom det som er dikta i djupt og fullt kristeleg ålvor.

Professor Liestøl hev desse merknadene som vel i hovudsak er etter Landstad:

«Visa er uheil. Den fyrste luten er burte, so me fær ikkje vita kos det hev gjenge til at Agnus Dei er kasta i vatnet. Men Anne Lillegård i Lårdal som kvad visa for Landstad, visste å fortelja at foreldri var altfor nærskylde, og at mori hadde kasta barnet i havet. At dette må vera rett, kan ein sjå ved ei jamføring med den danske formi av same visa.

Dette er det dei på reformasjonstidi vilde kalla ei papistisk vise. Liksom «Draumkvædet» og «Olav og Kari» botnar ho all igjenom i katolsk tankegang. Jomfru Maria, den milde gudsmoder tek seg av barnesjæli og fører henne inn i Himmeriks sæle, og attpå trøystar ho henne med å løysa foreldri ut or pina.» —

Den tolkingi av innhaldet som eg vil freista med, tykkjest liggja i sjølve kvædet. Agnus Dei er Jesus Kristus, Guds lam. Det tykkjest meg vera klårt at ein diktar med so stort kristeleg ålvor som heile salmen ber vitnemål um, aldri kan ha bruka dette høgheilage namnet um nokon annan enn Jesus Kristus sjølv.

Og jomfru Maria tok imot barnet der ute på sanden framfyre foldo. Dit kom det fljotand' i land. Foldo er her jordi. Jordi var flat i millomalderen, og utum låg havet. Det vide løyndomsfulle, det som ingen hadde kome til endes. Havet vert biletet på det som menneskjetanken aldri kan umfata. Men der

ute på grensa — den aller ytste grensa — av det som høyrer jordi og menneskelivet til, der gjekk jomfru Maria, Stella Maris — Havstjerna. Ho som Gud sjolv hadde valt ut framum alle heimsens kvinnor til å taka imot Guds son or æveheimen og bera han inn i menneskelivet.

Der ute ferdest ho, der æveheimen møter menneskeheimen, ute i grenselandet til det ævelege. Der var engelen Gabriel komen til henne med det underfulle ordet som aldri noko levande kan fata, helsingi med underkrafti som sameinte himmel og jord. Helsingi som fekk all naturi til å stana og lyda i still tilbeding, etter som det står i Lilja. Der heldt ho til alt med ho gjekk med den store stille undring i hjarta og venta på barnet som skulde koma til henne or æveheimen.

Der ute ved ævelivsstrendene var ho då ho tok imot barnet i Betlehem jolenatti.

Der tok ho det inn frå det loyndomsfulle ævelivshavet og bar det heim. Inn i menneskeheimen, og kalla honom Ungan Agnus Dei. Guds lam, heimsens frelsar. —

Og som ein måtte venta, brusar so lovsongen fram: *Og alle Guds englar slogo leik.*

Det er: Dei tok saman i ring og song og dansa: Englesongen ved Betlehem.

Tenk so ein blenk på dei som dansar høgtidsdansen ein jolaftan! Der skal dei lyftast til å sjå i eit brått syn «Alle Guds englar» i ringen, leikande, syngjande jublande: Heimsens frelsar er komen på jord. —

Her i tredje verset tykkjest det vera god grund til å tru at noko av kvædet er burte. Yvergangen tykkjest vera alt for brå. For alt i næste lina tek Agnus Dei til «å bera heimsens synder»: «Sture sat ungan Agnus Dei».

Desse tvo linone um jubelen ved Betlehem — og so med ein gong Agnus Dei inne i si tunge uppgåve med å «løyse foreldri or vòndo», dei skulde ein tru måtte vera skilde med mykje av forteljing. Men som det står, er det ein mektig dramatisk yvergang.

Og so kjem samtalen millom den heilage gudsmoder Maria og «Kjære gudsonen» Agnus Dei:

«Kvi sit du stur sæle gudson min?» Og svaret høver heilt med namnet som han ber i kvadet:

«Det er ikkje undrands eg sture må;
far og mor mi i vondo stå».

No ser han naudi som ætti står i. Heile ætti, både far og mor står i vondo. Dei skal alle «trøda dansen under moldo». Og dei er ikkje utløyste. Dei skal inn i dauden utan ævelivs von. — Diktaren ser Agnus Dei just i den stundi han fatar den svære og tunge uppgåva si, å løysa ut heile ætti. Då han ser seg som Guds lam, som ber all heimsens synd, og på same tid som menneskesonen som skal berga far og mor or vondo. Han ser honom bogna under byrdi med same ho sig på honom. Han sit stur. Men gjenom samtalen med Maria vinn han klårleiken um det løysingsverket som det er lagt på honom å fullføra. I umkvædet lyder det tunge vonlause: Tungt å trøda dansen under moldo. Men i vers for vers vinn han fram til klårleiken og styrken og står til slutt budd til den store kampen. Denne samtalen minner heilt levande um den vi finn i ein salme av Paul Gerhard frå umlag 1650. Nynorsk salmebok 239 ved Blix. Det heiter i v. 2:

Det lamb er Herren stor og sterk,
Gud av vår ætt upprunnen,
som av Gud fader til det verk
vart eine fullgod funnen.
«Gakk», sagde han, min son og lid
det Adams ætt til evig tid
for syndi skulde smaka!
Det er ei gru å standa i.
Men so vert verdi frelst og fri.
Vil du den kalken taka?»

I v. 3:

«Ja Fader, ja or hjartans grunn!
Eg ber det du vil skikka.
Lat koma då den stride stund!
Eg kalken ut vil drikka.» — —

Her vert samtalen ført i Himmelen millom Gud fader og — Guds lam — d. e. Agnus Dei. I det gamle millomalderkvadet er samtalen ført millom den heilage gudsmoder Maria og Agnus

Dei i heimen her på jord. Her er det jomfru Maria som bed honom taka på seg det store utloysingsverket.

Vi legg her merke til at det er ikkje som det står i den tolkingi eg nemnde, at Maria trøystar barnesjeli med å løysa foreldri ut or pina. *Men Maria bed Agnus Dei løysa fyrst mor og so far or vondo.* Han lyt gjera det. Maria kan ikkje.

Det kan synast noko underleg med den skilnaden som her vert gjort i næste verset millom mor og far:

Løys so di moder or vande,
og lat din fa'ren stande.

Ein kan kanskje her tenkja på at kyrkja er Kristi brud. At det soleis er tale um ein trongare kristendomstanke stelt upp imot Kristi alt umfatande kjærleik:

Å nei, når eg måtte råe,
då vilde eg løysa dei båe.

Han er lydug son og bed seg lov hjå si store og heilage mor. Men sjølv er han no klår. Han vil til verket.

Og Maria som vel her er set i naud og sorg, so ho trong all sin yvermenneskelege sjelsstyrke til å segja det siste og avgjerande ordet, no hev ho og sigra:

Høyrer du sæle gudson min;
Løys so inn att foreldri din'!

Dermed er soga ført til endes. Det er avgjort millom den heilage Maria og Agnus Dei: Menneskesonen skal løysa ut si ætt. I denne avgjerdi ser diktaren sigeren. Han fører ikkje leikarflokken djupare inn i lidingssoga. Agnus Dei hev vunne sitt fyrsterom i engleherane. Kvadet er jolekvad, det er ikkje passjonskvad. Englane tener honom. Difor kan det no atter lyda med full jubel:

Alle Guds englar slogo leik
fyre fyre foldo.
Fyre dansar ungan Agnus Dei.
Leikum, fagert å foldo.
Tungt å trøda dansen under moldo.

Det tunge umkvedet um dansen under mold hev mist si myrke makt. Det er gjenomlyst av ljosglansen frå livsfyrsten og engleherane. Agnus Dei, barnet som kom so underfullt fljotande inn til jorderiks strender frå dei ævelege heimane hadde fullført sitt verk.

Han var Agnus Dei, Guds lam, heimsens frelsar.

Han hadde sigra og løyst si ætt. Og som sigerherre og livsens fyrste dansar han fyre engleherane inn i himlen og set seg i sitt gamle sæte ved Faderens høgre. Andre gongen ser dansarane i ringen engledansen. Men no er Angus Dei føraren, kongen som dansar fyre i sigersfesten. Han som sigrar større enn alle, han som sigrar yver dauden og gjev heile ætti det ævelege livs von.

*

Eg tykkjer det er truleg at kvadet hev vore lenger. Mest alle dei kvad som ellest er berga til vår tid frå millomalderen er lange, med mykje forteljing. I Agnus Dei er alt so knapt som det kan vera for samanhengen. Men di mektigare stig biletet fram. Og det segjer vel noko um dei ættene som hev ført det til våre dagar, at det finst att i ei slik klassisk form.

Fortvitneleg og verdfullt tykkjest alt å vera som ber vitnemål um levande ånds liv i vårt folks gamle kristentid. Dei granskingane som er gjort i den gamle skaldediktingi hev gjeve mykje verdfullt. Det torer vera at det i den gamle folkediktingi og ligg gøymt skattar som fær nytt verd, når ein vert var det av kristeleg åndsliv som dei ber bod um.

Nils Sivertsen.

HVOR GÅR VEIEN?

Inntrykk fra Den kristelige studenterbevegelses Europakonferanse i Bad Boll.

Av Leiv Aalen.

På en avgjemt plass i Norske Studenters Kristelige Forbunds hus henger en gammel parole: «Make Jesus King!» Som et falmet og halvglemt minne henger det der, og bare få av dem som får øie på det, vet noget om dette ords fordums glans. I sin tid var det et mektig feltrop som fløi fra land til land og tendte ild i studenterverdenen. Det var i årene omkring århundreskiftet, da John Mott og hans menn med sin kampglade, verdenserobrende, angelsaksiske vekkelseskristendom bygget op Verdens Kristelige Studenterforbund. «Verdens evangelisering i dette slektledd» var det store, samlende motto, og der var i det hele tatt noget av urkristendommens misjonerende kraft over de dagers studenterkristendom.

Men nu er det alt lenge siden den tids feltrop og slagord blev redusert til veggepynt i Den kristelige studenterbevegelse i Europa. Den ureflekterte inderlighet som bar det hele, blev litt efter litt brutt gjennem møtet med den moderne tenknings intellektualisme og kritisisme. Samtidig som den verdensomspennende misjonsiver blev avløst av kirkelige, nasjonale og sosiale interesser, skjedde der et omsving i retning av et mer nøkternt og intellektuelt rettet kristendomssyn, som ofte var like sterkt preget av tvil som av tro.

De sterke indre motsetninger som var en følge av dette, førte et par år efter verdenskrigen Den kristelige studenterbevegelse ut i de voldsomme brytninger som har vært bestemmende for utviklingen i det siste tiår. Nu var det ikke lenger det samlende feltrop «Make Jesus King!» som tendte ild blandt studentene, men snarere det splittende spørsmål hvem denne Jesus egentlig var og er. I flere land opstod eller konsoliderte sig utenfor Verdensforbundet nye kristelige studentersammenslutninger som vilde fortsette de gamle linjer fra pionertidens dager.

Det truet med åndelig opløsning innenfor Den kristelige studenterbevegelse. Men faren kalte efter hvert de ledende krefter til selvbesinnelse og nyorientering. Skal Verdens Kristelige Studenterforbund måtte innordnes i rekken av de mange internasjonale, blott humanitære organisasjoner, eller har det et budskap som gjør det til noget annet og mer? Dette alvorlige spørsmål førte til det såkalte budskapsstudium som for tre-fire år siden blev satt i gang for at en kunne finne frem til det levende budskap som kunde få nytt liv til å velle frem i Den kristelige studenterbevegelse.

Disse bestrebelser kulminerte i en stor europeisk lederkonferanse som Verdens Kristelige Studenterforbund holdt i pinsen iår (11.—16. mai) i Bad Boll i Syd-Tyskland. Her var det meningen å samle resultatene av budskapsstudiet og gjennem en grundig drøftelse av det kristne budskaps forhold til vår tids åndelige situasjon å bringe klarhet over forkynnelsens opgaver i studenterverdenen av idag, så det kunde bli mulig å stikke ut linjene for et nytt fremstøt for Den kristelige studenterbevegelse.

Konferansen var grundig forberedt. Der var lagt vekt på en allsidig og omfattende representasjon, en stab av Den kristelige studenterbevegelses beste talere var kalt sammen, og der forelå skriftlige beretninger om forholdene i de forskjellige lands studenterverden. Representasjonen spente over hele Europa — fra Norge til Italia, fra Estland til Irland — og vidnet også om Verdensforbundets interkonfesjonelle karakter: Blandt de ca. 70 deltagere var der et lite mindretall ortodokse og katolikker ved siden av de reformerte og lutheranerne. Der var også gjester fra andre verdensdeler og fra enkelte kristelige studentersammenslutninger utenfor Verdensforbundet. — Konferansen blev ledet av generalsekretæren i Tysklands Kristelige Studenterbevegelse, pastor H. Lilje.

Det samlende emne for konferansen var «Det kristne budskap og vår tids studenter». Den første halvdel av programmet var optatt av en rekke analyser av den åndelige situasjon overhodet og i studenterverdenen. For dem som på forhånd satt inne med endel krise-ideologi fra budskapsstudiet og Verdensforbundets organ «The Student World», virket denne del av programmet unektelig litt for overdådig. Men det var åpen-

bart meningen på denne måten å legge et sikkert grunnlag for arbeidet med konferansens egentlige opgave: Syntesen mellem kristendommens evige budskap og tidens spesielle krav. At dette fundamenteringsarbeide vesentlig mislyktes, var ikke foredragsholdernes skyld. De forskjellige analyseforedrag var meget grundige og gav et instruktivt overblikk over verdenskrisens ytringer på de forskjellige områder.

«De historiske røtter til nutidens åndelige situasjon» blev utredet av den tidligere generalsekretær i den britiske studenterbevegelse J. H. Oldham, som nu er sekretær i Det internasjonale misjonsråd, og av den russiske professor Berdiaeff, en tidligere marxistisk kommunist som nu er ortodoks kristen og lever som filosofisk forfatter og videnskapsmann blandt de russiske emigranter i Paris. De påfølgende analyser av forholdene blandt den studerende ungdom, som blev levert av den unge tyske reisesekretær, dr. Eberhard Müller, og formannen i Tsjekkoslovakias Kristelige Studenterbevegelse, professor Hromadka, gav et sterkt inntrykk av hvor tydelig tidens strømninger speiler sig i studenterverdenen.

Den almindelige «eksistensangst» preger også studentens liv og gjør hans studiearbeide til en alvorlig kamp for tilværelsen. De dårlige fremtidsutsikter virker ofte moralsk nedbrytende på forskjellig vis, og høiere interesser har vanskelig for å finne grobunn. Den moderne primitivisme har holdt sitt inntog, og de radikale politiske bevegelser — ikke minst den ytterliggående nasjonalisme — har et sterkt tak på studentene. Holdningen til kirke og kristendom er preget av kritikk — ikke så meget over kirkens lære som over de kristnes ytre og indre svakhet. Den reduksjon til det elementært menneskelige som krisen har ført til, har imidlertid blottlagt den menneskelige eksistens' grunnproblemer og vakt en ny lengsel efter svar på de siste spørsmål. Her finnes gjenklang for en kraftfull og sentralt kristelig forkynnelse.

Foredragene var fulgt av livlige gruppediskusjoner. Det var først og fremst her i gruppene at konferansens pulsslag var å finne. Her kom de forskjellige opfatninger til orde, her blev tanker og impulser utvekslet, her blev de viktigste kontakter sluttet og forhandlingenes ledemotiver lagt tilrette. Hvad teologisk preg angår, så må det nevnes at det allerede ved den

første dags drøftelser viste sig at den dialektiske innstilling var den førende — til tross for at de som med mer eller mindre rett kunde kalles «barthianere», ikke var mange. Denne teologi har en egen evne til å gjennemsyre tankegangen der hvor den gjør sig gjeldende — enten det nu er fordi den åpner en viss adgang til imponerende åndelig akrobatikk, eller det er på grunn av de tildels virkelig ypperlige synspunkter den gir f. eks. for en drøftelse av verdenskrisen. Nok er det — i Bad Boll raket den dialektiske tenkning adskillig op over mengden av meninger og synspunkter — omlag som et stolt funkiskvartal i en samling av eldre arkitektur.

Et av de fornemste eldre hovedkvartaler, nemlig idealismen (alias liberalismen), viste sig forresten å være næsten helt rasert nu innenfor Verdens Kristelige Studenterforbund. Ikke engang en positivt kristelig humanisme fant nogen gjenklang ved konferansen. Det viste sig best da den sveitsiske «Studentenberater» dr. Julius Schmidhauser skulde gi «En kristen kritikk av den moderne universitetsdannelse». Med en henført veltalenhet som ledet tanken hen på vår folkehøiskoles beste menn, holdt han tilhørerne i ånde gjennem et to timers langt foredrag, hvor han gav et glimrende utsyn over den vesterlandske åndshistorie fra kristendommens første tid til idag. Det hele gikk ut på å vise hvordan dannelsesidealet efter hvert har fjernet sig fra kristendommen. Konklusjonen var at vi nu må vende tilbake til kilden: Gud selv, og ved den Hellige Ånds hjelp strebe efter å gjenvinne den renhet og kjærlighet som tilkommer mennesket som skapt i Guds billede. — Skal en efter dette foredraget kort karakterisere dr. Schmidhauser, skjer det uten tvil best ved betegnelsen: en kristen humanist. Kristendommen gav ham den dype glød, humanismen vingefanget; men — karakteristisk nok: Hans tilhørere satt innerst uberørt. Foredraget blendet, men det fenget ikke. Derfor blev det heller ikke drøftet i gruppene om kvelden.

Diskusjonene fikk efter hvert ordentlig fart over sig — ikke minst efterat analysene hadde fått sin avslutning gjennem en rekke foredrag som belyste Den kristelige studenterbevegelses historie i de forskjellige europeiske land og søkte å vurdere stillingen idag. Det dreiet sig særlig om kristendommens etiske innhold i forhold til det rent religiøse budskap. Kan vi som

kristne gi noget svar på de mange problemer som er oppe i tiden, og hvilke konkrete råd og anvisninger skal vi i så fall gi studentene i deres vanskeligheter? Er det mulig å danne en felles kristelig front i tidens politiske, sosiale og kulturelle kamp, eller skal en nøie sig med å «forkynne evangeliet»? Det vil her føre for langt å referere de mange interessante og verdifulle synspunkter som blev fremholdt. Det får være nok å konstatere at resultatet med hensyn til konkrete svar og teoretiske løsninger nærmest var lik null — enten det nu skyldtes dialektikernes dyktige pointering av evangelium kontra lov, eller det var en umulighet i selve opgaven som stengte.

På mange hold var man nok noget desorientert over dette skrale resultat. Programmet syntes å svikte på det avgjørende punkt: De omhyggelige og omfattende analyser av den åndelige situasjon og de inngående drøftelser av vanskelighetene i studenterverdenen hadde jo slett ikke avgitt det forønskede fundament for en ny forståelse av hvordan en nu «ganz konkret» skulde gripe saken an i Den kristelige studenterbevegelses arbeide. Dette «ganz konkret» hadde gått som et løsensord gjennem alle våre drøftelser, men problemene syntes ikke å ville slippe sin abstrakte karakter. Sant å si var vi egentlig like kloke når det spurtes om hvilke konkrete anvisninger situasjonen i studenterverdenen gir oss i vårt foreningsarbeide og vår forkynnelse.

Efter dette var det med adskillig spenning vi stod foran behandlingen av de viktige emner som dannet avslutningen på programmet: «Det kristne budskap til vår tids studenter» og «Kristendommens opgaver i vår tids studenterverden». Vilde de siste foredragsholdere — den tyske Pfarrer Georg Merz (utgiveren av den dialektiske teologis organ «Zwischen den Zeiten») og den sveitsiske professor Theophil Spoerri — makte å gi noget mer positivt der hvor drøftelsene hittil hadde sviktet? Eller kanskje løsningen skulde søkes i en annen lei? Et par av de tidligere foredragsholdere hadde alt antydet at det ikke er nye evangeliseringsmetoder og den slags vi trenger, men en ny troens fylde; her så det ut som det glimtvis hadde demret en ny og betydningsfull erkjennelse gjennem de foregående dagers drøftelse.

Nu trakk Georg Merz uten videre konsekvensen av hele situa-

sjonen og erklærte at han hadde opgitt sitt ophavelige emne for å være mer aktuell! Det perspektiv som man alt av og til hadde skimtet i enkelte innlegg, åpnet sig nu på en måte som faktisk slo en strek over mesteparten av det man hadde strevet med dagene i forveien. Georg Merz skjøv nemlig de mange analyser lempelig til side og vendte sig i en helt annen retning: Begrepet «tider», begynte han, hører egentlig ikke hjemme innenfor troens ramme. Analysen og karakteristikken av de forskjellige tiders særegenheter er historiefilosofiens sak. Overfor alle betraktninger av denne art gjelder det at Guds ord går sine egne veier. Spørsmål som dette om vi skal ta hensyn til moderne verdensbetraktning, om vi skal orientere oss efter tidens tenkning og forskning, om vi skal forkynne likedan for alle o.s.v., mister adskillig av sin betydning når vi overveier om ikke motsetningene mellem den menneskelige fornuft og åpenbaringens krav alltid har vært like store som idag. Derfor skal vi ikke ta noget vesentlig hensyn til slike problemer i vår forkynnelse. Apostlene talte aldri om psykologi og alt slikt som vi finner så viktig. Da evangeliet er budskapet om Guds rike, møter det alle menneskelige forhold med det samme krav. Filosofiske, sosiologiske, psykologiske og lignende overveielser har stor praktisk, men ingen prinsipiell betydning. Og dette fordi den kristne tro ikke er en særlig form for den menneskelige religiøsitet, men en gave fra den levende Gud.

Her var det dialektikeren som talte, og hans ord virket befriende på mange. Men karakteristisk nok nådde han ikke den samme radikale forenkling og fordypelse av problemene da han derefter i tilknytning til et stykke i I Tim. (6, 11—16) søkte å gi en positiv utformning av hvad det egentlig gjelder i den kristne forkynnelse. Han gav en åndfull utleggelse av temaet Jesus for Pilatus og talte med fin forståelse av kristendommens egenart om den kristnes forhold til Herren og til sine medmennesker. Her gav han mange sterke og gode impulser; men tilhørernes opmerksomhet blev ofte like meget hengende i visse dialektiske rariteter.

Det som skulde bli konferansens mest avgjørende positive innsats, kom imidlertid fra pietistisk hold — gjennem prof. Spoerris foredrag (inntatt annetsteds i «Kirke og Kultur»). Prof. Spoerri er tilhenger av den nye pietistiske vekkelsesbe-

vegelse — Oxford Group Movement — som for nogen år siden begynte blandt engelske akademikere og siden har spredt sig til flere land. Han viste sig forøvrig på mange måter beslektet med Georg Merz, men ledemotivet i hans foredrag var et begrep som ingen dialektiker kan arbeide med: kristelig erfaring. Ikke den problematiske «oplevelse», som den religiøse idealisme taler om, men den gamle og alltid nye erfaring at ordet om korset er en Guds kraft til frelse for hver den som tror. Denne tone hadde også vært fremme i drøftelsene av og til de foregående dager — særlig i innlegg fra de baltiske land. Dialektikerne hadde ryddet bedre vei for den, og nu brøt den igjennem med full styrke og rev med sig alle dem som virkelig lengtet efter det der var blitt skrevet og talt så meget om: et levende budskap.

Den innstilling som med disse foredragene brøt igjennem, skal av Verdensforbundets ledende sekretær, dr. Visser't Hooft, være blitt betegnet som «niew pietism». Nuvel, navnet kommer det jo ikke an på, når en bare holder fast ved saken: At alt arbeide for Guds rikes vekst må ha både sitt utgangspunkt og sitt nærmeste mål i personlig omvendelse og tro, — en tro som ikke bare er menneskelig spekulasjon, men som er gudgiven bekjennelse fordi den hviler på erfaringen om Guds sonende og tilgivende kjærlighet i Jesus Kristus.

Bad Boll-konferansen er alt blitt omtalt som et vendepunkt i Den kristelige studenterbevegelses historie. Om det virkelig blir så, avhenger av om den bekjennelse til korsets evangelium som konferansen munnet ut i, nu også blir den bærende i forkynnelsen fremover. Der er kanskje dem som foretrekker å sette sin lit til dividender fra den religiøse idealismes fallittbo. De vil sikkert bli skuffet over den moderne ungdom. Den er nemlig realistisk nok til å merke hvad det er som har livsmakt i sig også på det religiøse område. Og derfor oplever også vår oprevne og gjærende tid det under at unge mennesker midt i livets brott og brand gripes av det Guds ord som går sine egne veier uavhengig av skiftende tider.

Leiv Aalen.

MORALSPØRSMÅLENE OG INDIVIDUAL-PSYKOLOGIEN

TILSVAR TIL MAGISTER INGJALD NISSEN

Av dr. phil. Richard Eriksen.

I sin artikkel «Moralspørsmålene og individualpsykologien» hevder Ingjald Nissen, at jeg i min kritikk av hans siste bok resonnerer over ting, som ikke står i boken og på grunnlag av mine egne antagelser trekker vidtgående slutninger angående hans (Nissens) opfatning. I den anledning må jeg gjøre opmerksom på følgende: Hvad jeg sier om Nissens forhold til idealismen er basert på hans egne uttalelser i boken spesielt side 101, hvor han skriver: «Idealist er den, som sier: mennesket *skal* ha det, som er nødvendig til trivsel og lykke: tilstrekkelig føde, klær, hus, adgang til kulturgodene som bøker, kunst etc., tilstrekkelig fritid, anledning til normalt seksualliv». Efter denne positive bestemmelse av idealismen går han så over til å utvikle, at idealismen også kan være uttrykk for angst og maktbegjær. Den citerte positive uttalelse om idealismen har jeg karakterisert som «avpasningsidealisme», og når Nissen opfatter denne betegnelse som ensbetydende med «en banal velferdsmoral» så er jo dette ikke mine ord. Ti jeg har stor respekt for denne avpasningsidealisme. Den er et nødvendig led i all idealisme. Men i sitt vesen går idealismen videre.

I sammenheng med Nissens efter min mening tilstrekkelig klare uttalelser om idealismen har jeg så kritisert Nissens utførlige analyse av Rosmers humanistiske idealisme, som ifølge Nissen bare er et uttrykk for nevrotisk maktbegjær, og tillatt mig å trekke den slutning, at en holdning som Nissens til idealismen og Rosmer i sine konsekvenser vil komme til å ramme all humanistisk idealisme. Men jeg har ikke sagt, at Nissen selv trekker denne konsekvens av sin holdning. Konsekvensen står for min egen regning og jeg kan ikke forstå, hvorledes det skulde gå an å opstille «ufravikelige regler», som forbyr en kritiker å gjøre opmerksom på de konsekvenser, som efter hans

mening ligger i en bestemt holdning eller opfatning. Slike regler vilde jo binde enhver saklig kritikk på hender og føtter. Når kritikeren gjør opmerksom på slike konsekvenser, så skjer det jo i almindelighet, fordi den kritiserte forfatter må antas ikke å være opmerksom på dem.

Det er heller ikke riktig å fremstille det, som om jeg har sagt, at Nissen selv har hatt til hensikt å slå et slag for den «seksuelle frigjørelse». Jeg taler på det omhandlede sted om det *«inntrykk»*, som boken må vekke og har vakt hos *lesere*. Og når jeg i denne sammenheng har gjort opmerksom på den motvekt mot dette inntrykk, som ligger i Nissens anvendelse av begrepet «normal seksualitet», så har jeg ikke anet, at jeg derved skulde ha uttalt mig utilbørlig nedsettende.

Det vilde selvfølgelig føre vidt å opregne eller dvele ved alle de punkter i boken, som er skikket til å vekke dette inntrykk. Nissen innrømmer jo selv, at det seksuelle inntar en meget bred plass i hans bok, og at han har ansett det for overflødig å ta noget forbehold mot et slikt inntrykk. Men han mener, at det er Ibsen selv, som har skjøvet disse spørsmål i forgrunnen. Dette er imidlertid en påstand, som en kritiker ikke er pliktig til å være enig i. Jeg har uttalt, at der er god grunn til å analysere de Ibsenske skikkelsers seksualliv, og at Nissens analyse i flere henseender virker rammende. Jeg har også ellers gitt uttrykk for den opfatning, at det seksuelle spiller en større rolle i personlighetens utvikling enn man tidligere tilla den. Men jeg har hevdet, at Nissen i sin analyse på flere punkter tillegger seksuelle faktorer en altfor stor betydning, og jeg har for Rosmers vedkommende nærmere påvist dette. Jeg er fullt opmerksom på, at det i individualpsykologien er personlighetens *holdning* til seksualiteten, — dens riktige innordning i personligheten — det kommer an på. Men man kan også bygge for meget på en feilaktig innordning av seksuallivet i personligheten. Og når jeg i min første anmeldelse taler om «seksuell radikalisme», så var det ikke — eller iallfall ikke i første rekke — *moralspørsmål* jeg siktet til, men den rolle, som det seksuelle spiller i selve analysen av de Ibsenske skikkelsers sjelelige skavanker. Jeg har anvendt dette uttrykk også om tilsvarende seksuelle overdrivelser i psykoanalysen. Slike overdrivelser har jo også sine praktiske følger. Ti i samme grad som man

overdriver betydningen av holdningen til det seksuelle som årsak til de analyserte skavanker, i samme grad vil man også overdrive betydningen av denne faktor, når det gjelder den opgave å *forebygge*, at slike skavanker opstår. Hvad jeg har tenkt på i denne kritikk er ikke den kur, som voksne nevrotikere gjennemgår hos en analytiker, men beskaffenheten av den barneopdragelse og sjelelige utvikling, hvorved nevroser kan undgås. Jeg har ikke sagt, at Nissen henviser til et vilt og tøilesløst liv som kurmiddel for nevroser. Det har ikke falt mig inn, at en slik misforståelse kunde opstå. Men til tross for, at jeg offentlig har avvist denne misforståelse, (hvilket Nissen også omtaler), skriver han som om det ikke var skjedd.

Overdriver man betydningen av det seksuelle så vil det jo oftest skje på bekostning av andre faktorer og deres betydning, og for Rosmers vedkommende er det skjedd på bekostning av livsanskuelsen og betydningen av hans åndelige brytninger. Rosmers livsanskuelse blir ikke et resultat av disse brytninger, men bare en refleks av hans seksuelle «impotens» og det nevrotiske maktbegjær, som skal verne om den. Det eneste holdbare grunnlag for denne «impotens» ligger i den heftige måte, hvorpå Rosmer ifølge Ibsens fremstilling har reagert mot sin avdøde hustru Beates «lidenskabelighet». Men det fremgår tydelig av dramaet, at Rosmer under sin utvikling *helbredes* fra *denne* impotens. Ti i slutten av annen akt, hvor Rosmer trygler Rebekka om å bli hans hustru, vender ordet «lidenskap» tilbake hos Rosmer i en sammenheng, som viser, at den nu er et element i hans kjærlighet til Rebekka. Han sier: «La oss kvele alle minnelser i frihet, i fryd og lidenskap». Hertil kommer så også Rosmers endrede forsonlige holdning til Mortensgårds seksuelle forseelse. Og stiller man det spørmål, om et eventuelt seksualforhold mellem Rosmer og Rebekka vilde komme til å arte sig på samme måte som mellem Rosmer og Beate, så skjønner jeg ikke, at nogen på grunnlag av Ibsens fremstilling kan svare ja. Men den omstendighet, at lidenskapen har holdt sitt inntog i Rosmers kjærlighetsliv helbreder ham dog ikke fra skyldfølelsen, som jo også griper Rebekka. Her kommer Rosmers humanistiske livsanskuelse til kort. Men det er dog en miskjennelse av denne livsanskuelse å si, at den bare skal tjene til å verne «impotensen». Ti det er

jo iallfall for en vesentlig del som følge av denne livsanskuelse, at «impotensen» svinner. Den gir rum for lidenskabeligheten, men ikke for skyldfriheten. Når jeg så vidt utførlig har dvelet ved dette punkt i Nissens analyse av Rosmer, så er det for å illustrere den fare, som nervøse menneskers livsanskuelse er utsatt for ved å bli redusert til et blott og bart nevrotisk symptom, som forsvinner, når nevrosen forsvinner. Nissen synes å ta mig det særlig ilde op, at jeg har festet opmerksomheten ved dette. Men han bør betenke, at det er et centralt punkt i den kritikk, som fra mange hold er blit rettet mot ensidige former for analyse, også psykoanalysen. En nøitral holdning til patientenes livsanskuelse er et viktig krav, men det er lett å støte an imot det, og en psykiater som Prinzhorn mener, at all psykoterapi har en iboende tendens til å bli sjelesørgervirksomhet i en bestemt livsanskuelses tjeneste. Han betegner det som noget av det farligste i psykoterapiens utvikling, at man optrer som videnskabelig sjelelæge, men med eller uten hensikt faktisk virker som en sjelesørger, hvorved patientene føres til eller i retning av analytikerens livsanskuelse. Jeg mener, at det i hvert fall er nødvendig å være opmerksom på faren og har derfor satt fingeren på den. Men jeg innrømmer gjerne, at det å analysere en imaginær personlighet i et drama blir noget annet enn å analysere et levende menneske, som man har foran sig. De dramatiske personligheter analyserer man ved sitt skrivebord for det store publikum, og man vil vel da ha lett for å redusere dem til anskuelsesmateriale for sine psykologiske teorier. Men overfor et levende menneske vil enhver analytiker først og fremst hjelpe, og det beskytter ham forhåbentlig ofte mot overdrivelser, som i bok om imaginære personer ikke er så farlige. Jeg tilføier, at der jo strides om nytten av å analysere de personligheter, som diktere fremstiller i sine verker.

Til slutt vil jeg uten foranledning av Nissens artikkel, men for å forebygge misforståelse gjøre opmerksom på, at når jeg to ganger har skrevet om Nissens bok, så er det fordi jeg i begge tilfelle blev anmodet om en anmeldelse, ikke av nogen spesiell angrepslyst. «Kirke og Kultur» hadde også fått min anmeldelse før hr. Mollands artikkel forelå trykt.

Richard Eriksen.

LITTERATUR

I Middelskolens sangbok,
II Gymnasiets sangbok ved *K. Koppang* og *O M. Sandvik.* Aschehougs forlag.

Den som har levet en del av sitt liv i utland vet hvilken stor og central plass barnesangen inntar i folkeopdragelsen.

I Belgien gikk man endog så vidt at syngeskolen, konservatoriet, konkurrerte med leseskolen, i alle byer og bygder.

Og resultatet var at barnesangen blev en makt i folket og det var den, som, ved de store anledninger, fikk det ærefulle hverv å tolke de største følelser i nasjonens liv. Jeg glemmer aldri de veldige barnekor med orkester på Belgiens nasjonaldag.

Her hos oss har barnesangen vært stedmoderlig behandlet, og den har derfor inntatt et lavt nivå, i sammenligning med mange andre land.

Men der er tegn til en forandring. Særlig på folkeskolens område er interessen begynt å våkne, det viser de stadig utkommende nye skolesangverker. For den høiere skoles vedkommende har dette ikke vært tilfelle. Sangens plass i den høiere undervisning har langtfra vært som den fortjente.

Det må derfor hilses med stor glede, at der nu fra så skolesangkyndig hold som d'herrer Koppang og O. M. Sandvik foreligger et nytt sangverk, for både middelskole og gymnasium.

Jeg har det inntrykk, at det foretatte utvalg i disse samlinger er smakfullt og skjønsomt.

Grunnprinsippet er, at fortid og nutid skal møtes i sangen.

Derfor møter vi foruten de gamle klassiske toner også en rik representasjon for det nye, ja til og med det nyeste nye på norsk folkesangs område. Og det er riktig.

En sangbok skal være up to date, ti sangen er det levende liv, der alltid fornyer sig. En annen fordel ved de foreliggende samlinger er det rike utvalg av folketoner. De gir jo, som intet annet, uttrykk for det dypeste og fineste i folkesjelen, og bør derfor ha en hedersplass i all opdragelse.

Jeg lykkønsker utgiverne med dette arbeide, og håper at det må bringe liv og fart inn i sangundervisningen ved den høiere skole.

A. Fasmer Dahl.

Redaktørens adresse: Tromsø.
Redaksjonssekretær: pastor *Odd Godal,* adr. Underhaugsveien 13, Oslo.